

Dit is "Toestanden" van
28 oktober 1988
1ste jaargang nr. 7
U vindt ons in de kiosk en
betere boekhandel
voor 50F
Abonnementvoorwaarden
vind je op blz. 31,
de inhoud op de achterkant
Ons afgiftekantoor is
Brussel X

Toestanden

Bij dit blad zijn we bijzonder
rijk op beurzen, salons,
festivals en happenings.
Vorige week berichtten we
over Happening '88, deze
week over de Boekenbeurs
en de Parijse Spektakelbeurs.
Een volgende maal hebben
we het over een heus
spreekjesteaterfestival.
Kan je volgen?

WEKELIJKSE BESTSELLER VOOR LEZENDE LEZERS

Boekenbeurzen

Pleidooi voor een (overbodige?) beurs

Van de *Frankfurter Buchmesse* kan men op z'n minst zeggen dat ze imposant is. De Boekenbeurs, die ieder jaar in het Antwerpse Bouwcentrum wordt georganiseerd, staat er maar flauwtjes bij. Antwerpen vergelijken met Frankfurt, kan of mag evenwel niet. De Boekenbeurs is immers een aangelegenheid van Vlaamse en Nederlandse uitgevers, die proberen hun (nieuwe) boeken te slijten aan een zo breed mogelijk leespubliek, terwijl de *Buchmesse* een trefpunt is voor mensen uit de sector. Ruim 8000 uitgevers uit 95 landen waren er van 5 tot 10 oktober jongstleden present om hun werk te doen. Op bepaalde dagen krijgt het grote publiek wel de gelegenheid een oogje te werpen op de 300.000 titels die in de reusachtige hallen worden voorgesteld, maar kopen kan men er niet.

De *Vlaamse Boekenbeurs* is dus een publieksbeurs. Succesvol, hoewel in 1987 een terugval te noteren viel. Er waren vorig jaar 126.219 betalende bezoekers tegen 146.000 in 1986. Ook de verkoopcijfers bleven enigszins achter, maar 1986 was dan ook het jaar van de vijftigste Boekenbeurs, met veel publiciteit en extra attracties. Over die cijfers hoort men de wildste verhalen. Feit is dat er ettelijke miljoenen verhandeld worden, rechtstreeks van consument naar producent, als het ware. En hier wringt het schoentje. Met zijn 50.000 titels is de Boekenbeurs voor Vlaanderen de best geassortimenteerde boekhandel die er in dit landje te vinden is.

Ondanks het recentelijk associëren van de boekhandel met het gehele gebeuren (via o.a. een Boekenweekgeschenk),

zorgt de Boekenbeurs voor een flinke brok ongenoegen binnen het vak. Het traditionele verkoopskanaal wordt omzeild. Uitgevers, die ook een eigen boekhandel runnen, kunnen gerust hun hele handel kwijt op de Antwerpse tiendaagse. Het participeren van Antwerpse boekhandels heeft nog meer kwaad bloed gezet bij *gedupeerde* collega's. Een stijging van omzet is in de meeste gevallen uit den boze. Ook de vaak gehoorde stelling dat potentiële lezers op de beurs titels noteren om ze dan via hun boekhandel te bestellen, is volledig uit de lucht gegrepen. Het -weliswaar dalende- succes van de Vlaamse Boekenbeurs, kan ook verklaard worden door structurele problemen die nu eenmaal het boekenvak kenmerken. In Vlaanderen een grote assortimentsboekhandel vinden, is nog altijd moeilijker dan pakweg een meubelgigant. Het jaarlijkse opsparen om dan bewust een gerichte keuze te doen op de Boekenbeurs, is een vaak gehoorde uitspraak. Niet helemaal ten onrechte. En de afspraak dat nieuwe titels vooraf in de boekhandel moeten aanwezig zijn, vooraleer ze op de beurs kunnen verkocht worden, verandert hier weinig aan. Door de hele distributieproblematiek in Vlaanderen kan het

aanbod in de boekhandel nooit volledig zijn. Zelfs in Nederland, waar een publieksbeurs voorsnog onmogelijk is, wordt met veel belangstelling uitgekeken naar de evolutie van deze *parallele* markt. Intussen heeft de Nederlandse consument de weg naar Antwerpen gevonden, niet alleen voor de Vogeltjea-markt.

Hoe benaderen uitgevers de *consument*? Blijft hij gebaat met een reuze-aanbod van titels? Of is de bijzondere aandacht die het boek krijgt tijdens de beurs in de diverse media, niet een alibi om elk gebrek aan voluntaristische cultuurpolitiek te verdoezelen? De V.B.B.B. (Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels), organisator van de beurs, kampt al jaren met een gebrek aan middelen, terwijl zij zich uitslooft in een moedige maar tot nu toe uitzichtloze strijd voor een vaste boekenprijs. Kenmerkend is wel dat boekengigant FNAC, die vorig jaar juist tijdens de Boekenbeurs een filiaal opende te Antwerpen, uitpakte met paginagrote advertenties die stelden dat het "bij FNAC altijd boekenbeurs is". Volgde dan een lijst, waarin meer dan honderd titels en auteursnamen van nieuwe boeken vermeld stonden: de bijna complete najaarsproductie uit Nederland en Vlaanderen. Zolang het Vlaamse boekenvak geconfronteerd blijft met een gebrek aan belangstelling van overheidswege, is de Boekenbeurs voor Vlaanderen voor velen een verplichte stap naar meer leescultuur, wil men niet verzuipen in een uitzichtloze concurrentieslag om de lieve centjes van de consument.

Jacques Laermans

Standpunt

Normalisatie

In de grootste onverschilligheid bij het publiek en zelfs met enig misprijzen bij waarnemers werd de elf-mannen Vlaamse regering geïnstalleerd. Een regering zonder echte regeerverklaring, waarin ook de oppositie zitting heeft om van binnenuit het regeren te bemoeilijken. Een regering van het wantrouwen, waarin onderwijsminister CVP'er Coens en cultuurminister PVV'er Dewael de SP'er Van den Bossche en VU'er Sauwens als schaduwministers hebben. SP'er De Batselier, die tegen de zin van het VEV verantwoordelijk wordt voor economie en energie, moet dan wel de toch niet onbelangrijke kredietpolitiek aan CVP'er Geens afstaan. Een regering waarin al na drie dagen een bevoegdheidswissel nodig was omdat Weckx als Brusselaar geen bevoegdheid kon hebben voor leefmilieu. Coherentie in de bevoegdheidspakketten bleek overigens geen vereiste: Coens krijgt opnieuw onderwijsbeleid, maar middenstands- en landbouwopleiding zit bij De Batselier, beroepsomscholing en bijscholing bij De Wulf, permanente vorming, artistieke vorming en intellectuele, morele en sociale vorming bij Dewael, dat alles argwanend gevolgd door twee in het hemelrijk

schaduwkabinetten. En dat zou het begin moeten zijn van een nieuwe periode, de aanvang van een echte federale staat? Erg geloofwaardig klinkt dat niet.

Het is wel het einde van een periode. Sinds de tweede wereldoorlog heeft de strijd voor een federale staat een belangrijke plaats ingenomen in het verzet tegen de dominantie van de francofone holding-burgerij (de Société). In Vlaanderen werd de Vlaamse beweging op sleptouw genomen door een opkomende burgerij die ook haar deel van de staatskoek wilde. In Wallonië dacht de arbeidersbeweging na de staking '60-'61 door middel van federalisme en structuurhervormingen een socialistische meerderheid aan de macht te brengen.

De Société is nu opgekocht door buitenlands kapitaal. De PS heeft met een bijwijlen pijnlijk chauvinisme in het zuiden de institutionele plaats van de CVP bij ons ingenomen. Zowel uiterst-links als Rassemblement Wallon zijn er bijna verdwe-

nen en binnen de partij zwijgt een linker-vleugel. In Vlaanderen heeft de VEV-burgerij haar posities in de staat ingenomen en de Vlaamse strijd als ontvoeringsstrijd monddood gemaakt. De arbeidersorganisaties zijn er, opgedeeld in gewesten en gemeenschappen, niet sterker op geworden. Het Vlaams nationalisme heeft opnieuw een autoritaire vleugel afgescheiden.

De strijd voor federalisme en structuurhervormingen gaf lange tijd een profiel aan de ontvoeringsstrijd in dit land. Vandaag blijft daarvan nog weinig over. De recente staatsvorming is als het ware de democratische contrarevolutie die, samen met de verkoop van de Société, België in een nieuw evenwicht giet. De Vlaamse regering werd schaamteloos geïnstalleerd als een naakt machtsorgaan om geld en invloed te verdelen. De nieuwe aandacht voor Machiavelli komt blijkbaar niet uit de lucht gevallen. Het zal de massa alleen maar verder depolitiseren. Een nieuw verzet zal langzaam groeien in buitenparlementaire ervaringen aan de basis.

Eric Corijn
door QUIRIT

DE WEEK

Een computer- gestuurd pseudo-event.

Bistel staat voor "Belgian Information by Telephone". Het heeft als bedoeling om reeds bestaande en voor beleidsmensen nuttige informatie op een gebruiksvriendelijke en elektronische manier voor deze doelgroep 24 op 24 uur toegankelijk te maken. Medio 1984 overschreed het Bistel-project, een idee dat Wilfried Martens na een bezoek aan het Amerikaanse Congres mee op zak had, de drempel van de denk- en testfase. Met NV Intersys werd een contract afgesloten dat over verschillende jaren gespreid een bedrag van vele honderden miljoenen betekent. In 1984-85 werd het Bistelnetwerk uitgebreid van de ministeriële kabinetten naar de respectievelijke administraties en zelfs naar de privésector toe.

Het aanbod

Het Bistel-aanbod is potentieel enorm. In de praktijk dient dit evenwel sterk gerelativeerd te worden. De economische en juridische databanken die de opvraagbaarheid van beursberichten en opschriften van wetteksten dienen te vereenvoudigen, werken allesbehalve optimaal. Vaak is de geboden informatie beperkt en verouderd. Bovendien werken nogal wat databanken traag en omslachtig. Om van de regelmatige pannes en "onderhoudswerken" maar te zwijgen. Anders is het met de Belgiberichten die via Bistel het nieuws gloeiend heet van de naald brengen. Politiek en de daarbijhorende image-building worden hier op de minuut gevoerd, zonder tijd voor een terugblik of een beleids-evaluatie. Toch zijn we nog niet zover dat elke overheidsdienst beschikt over computersystemen die automatisch alle mogelijke statistieken produceren, gevolgen van beleidsalternatieven simuleren, en dergelijke.

Waar velen voorspellen dat zo'n groot-schalige informatisering de papierberg van de overheid sterk beperken zal, doet de huidige realiteit dit teniet. Er wordt op de ministeries en kabinetten nog evenveel papier geproduceerd als vroeger. Enerzijds is er méér informatie beschikbaar die op een of andere manier vaak toch in papieren vorm in een dossier of archief belandt. Anderzijds wordt de traditionele informatie toch nog steeds in de al even traditionele papieren vorm afgeleverd. Een videotex-verbinding zal evenmin de traditionele telefoon vervangen, tenzij voor korte, zakelijke berichten.

Onlangs werd heel wat heisa gemaakt rond de "onthulling" in De Standaard dat een kraker was binnengedrongen in Bistel, het computernetwerk van de regering. Daardoor bleek de man in kwestie bijvoorbeeld de agenda van een kabinetsraad "geroofd" te hebben. Meteen werd -terecht overigens- de discussie over de materiële en juridische beveiliging van elektronisch opgeslagen data uit de koelkast gehaald. Het belang van de kraak van het Bistel-apparaat van Premier Martens dient echter sterk gerelativeerd te worden.

Recent onderzoek wees uit dat om en bij de 60% van de Bistelabonnees weinig of nooit gebruik maakt van de mogelijkheid tot elektronische post. Echt vertrouwelijke brieven worden zelden via dit systeem verstuurd. Daartoe wordt heel wat meer gewerkt met telefax-systemen of met de traditionele koeriersdiensten. De "kraak" van Martens' elektronische brievenbus is dan ook grotendeels een maat voor niets, een stunt, een pseudo-event.

Anarchie

De informatisering van de overheidsinstellingen gebeurde in zowat alle Europese landen op een ongeplande wijze. Elk ministerie deed aan informatisering, naargelang de beschikbare behoeften en middelen. Dat daardoor de grootste anarchie ontstond, ligt voor de hand (geen onderlinge integratie; de ambtenaar werd bovendien vaak in de boot genomen door de computerfabrikanten). Systemen als Bistel hebben precies als bedoeling de onderlinge compatibiliteit van de overheidscomputersystemen in de hand te werken. Het Bistel-kind mag dan ook niet met het badwater worden weggegooid. Toch enkele bedenkingen. In zowat alle

Westeuropese landen blijkt de informatisering van de Uitvoerende Macht sneller te verlopen dan die van de Wetgevende Macht. Ook in België staan Kamer en Senaat jaren achter tegenover de ministeriële kabinetten op het vlak van informatieverwerking. De traagheid van de parlementaire werking wordt daardoor nog meer in de verf gezet. Bovendien kosten dergelijke spitstechnologische grapjes meteen vele honderden miljoenen. Vaak wordt hierbij vermeld dat dit onrechtstreeks toch ten goede komt van de burger. Een goed informatiemanagement leidt immers ook tot een meer optimale service van de overheidsdiensten. Dit laatste is zowat de teneur van het boekje "Strategische prioritaire acties voor de modernisering van de openbare diensten". De Rijksvoorlichtingsdienst Inbel publiceerde dit inhoudsloze en in gruwelijk Nederlands geschreven ding in 1986. Het getuigt van een totaal gebrek aan beheerscompetentie of inzicht in de (on)mogelijkheden van de informatica.

Computersamenleving?

We zijn nog niet toe aan een computersamenleving waarin een netwerk functioneert met een oneindige hoeveelheid gegevens over mensen, objecten en situaties. Lang zal dit evenwel niet duren gezien de toenemende acties vanwege de overheid tot onderlinge integratie van de overheidsinformatie. Binnen deze context kunnen politici eigenlijk alleen maar mee in de boot van de innovaties stappen, willen ze niet helemaal gereduceerd worden tot politieke fossielen. De gevoeligheid van de Belgische politicus voor de omvang en het belang van informatieprocessen is verre gaand ontoereikend. De informatiemaatschappij, hoe deze ook georganiseerd moge zijn, vergt politici verstandig genoeg om de gevaren en mogelijkheden van nieuwe media naar behoren in te schatten, en die op basis daarvan ook politieke initiatieven nemen. Initiatieven ter bescherming van de privacy van de burger, ter informatie-alfabetisering van het personeel van de geautomatiseerde overheidsinstellingen, net zo goed als van de rest van de bevolking enzovoort. In de toekomst zal het besluitvormingsproces namelijk meer dan ooit bepaald worden door de toegankelijkheid en snelheid van adequate informatie.

Eric Goubin

De Wakkere Burger, een drukingsgroep voor een democratisch gemeentebestuur, en ook de Groenen ijveren voor een "zuivere, eerlijke politieke cultuur". Zij zijn de grote gangmakers geweest voor een inspraak- en openbaarheidsregeling. De andere politieke partijen hebben zich op dat punt stilaan een slecht geweten aangekweekt en hebben tal van wetsvoorstellen voor een betere politieke democratie ingediend, die evenwel een beperkte vorm ervan voorstaan.

Openbaarheid van bestuur, te situeren binnen een context van formele, juridisch omschreven regels, kent aan de burgers rechten en mogelijkheden toe in verband met informatie over het bestuur. Deze wettelijke regeling verplicht de betrokken overheid de informatie te verstrekken, hetzij op vraag van de burger (passieve openbaarheid), hetzij op initiatief van de betrokken overheid (actieve openbaarheid). Hierop zijn er absolute uitzonderingen, wanneer de veiligheid van de kroon of de staat in gevaar is, of relatieve uitzonderingen, bijvoorbeeld de bescherming van persoonlijke of commerciële gegevens. Deze regeling staat of valt met een klachteninstantie, waarnaar de burgers zich kunnen richten als de informatie hen niet voldoet.

Meer democratie

De regering verklaart alvast werk te willen maken van een versterking van de politieke democratie. De grondwetsherziening maakt de invoering mogelijk van het openbaarheidsprincipe en de regering stelt inderdaad voor dat dit één van de prioriteiten voor de (huidige) Constituanten wordt. De regeringsverklaring expliciteert deze democratisering als "de kennisgeving en motivering van bestuurs-handelingen en beslissingen; de actieve en passieve openbaarheid, onder meer via openbaarheid van bestuursdocumenten." Dit is in feite niet nieuw, want reeds in een vorige regeringsverklaring was sprake van de uitwerking van zo'n regeling. Toen rees het onoverkomelijke probleem van de bevoegdheidsverdeling tussen het nationale niveau en de gemeenschappen. Dé oplossing voor dit probleem is de opname van het openbaarheidsprincipe in de grondwet. Op die manier zou dit principe toepasselijk worden op alle overheidsinstanties. Ditzelfde grondwetsartikel moet ook duidelijk stellen dat uitzonderingen op de algemene regel bij wet kunnen worden bepaald. Het voordeel van een dergelijke formulering in de grondwet is dat het grondbeginsel van de

Openbaarheid van Bestuur

De lange mars doorheen de instellingen van Louis Tobback

De gemeente is de plek bij uitstek waar de burger nog voeling kan houden met de plaatselijke politiek, waar hij nog controle kan uitoefenen. Vooral vanuit het plaatselijk niveau is de roep om een doorzichtiger gemeentelijk beleid het duidelijkst geformuleerd. Een voorwaarde voor een politieke democratie is een goede informatievoorziening. Eén wettelijk struikelblok verspert de weg naar een doorzichtiger politieke besluitvorming: het ontbreken van een wettelijke regeling in verband met de openbaarheid van bestuur.

COMPUTER VAN "HET STAATSBAD"
GEKRAAKT!

openbaarheid ook geldt wanneer de overheid op de verschillende bestuursniveaus geen initiatief neemt. Dit zou de overheid in feite ertoe dwingen een uitvoerende wetgeving uit te vaardigen indien zij bepaalde materies aan de openbaarheid wil onttrekken.

Het huidige parlement is een Constituanten: het principe in kwestie kan nu in de grondwet worden opgenomen. Hiermee zou België zijn slechte reputatie inzake informatievoorziening uit de wereld helpen. We wachten dus op de nodige politieke wil.

Tobback

Op een open studiedag van de socialistische studiedienst SEVI rond Inspraak en Openbaarheid van Bestuur op 10 september, lichtte de huidige minister van binnenlandse zaken Louis Tobback zijn be-

leidsopties toe inzake gemeentebestuur. Het was de eerste keer dat een minister in functie zich duidelijk engageerde hieromtrent.

Tobback is voorstander van een inspraakreglement voor gemeenten en provincies en de openbaarheid van bestuur. Het inspraakreglement moet bepalen dat een vijfde van de bevolking volstaat om het recht op inspraak te doen gelden. Een tweede reeks maatregelen betreft de openbaarheid van bestuur, waarvan ook Tobback zegt dat het principe in de grondwet moet worden ingeschreven.

Momenteel komt het wetsontwerp Tobback, dat teruggaat op het wetsvoorstel Colla van 11 oktober 1983, voor het Interministerieel Comité voor Institutionele Hervormingen. Tobback voorziet dat het moeilijkste punt voor deze tweede reeks maatregelen zal liggen op het vlak van de motivering van de ambtenaren.

Effectief heeft het verleden uitgewezen, onder meer in de zaak van de gemeente Schilde, dat ambtenaren, gebonden door een zwijgplicht, niet zomaar bestuurlijke informatie kunnen vrijgeven. De discretieplicht van de ambtenaar zal moeten vervangen worden door een spreekplicht. Dit is een noodzakelijke aanvulling op het openbaarheidsstelsel.

Een bijkomende aanvulling betreft ook de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Ook hiervan is in België nooit deftig werk gemaakt. Het wetsvoorstel Gol uit 1983 werd nooit realiteit. Enkel het Rijksregister blijft hiervan over. Toch kan deze bescherming niet absoluut zijn: wanneer het louter identificatiegegevens betreft van een persoon in verband met bijvoorbeeld een bouw aanvraag, dan moet dit openbaar blijven. Overige persoonlijke gegevens moeten wettelijk beschermd zijn.

Twee gevallen, met name het militair geheim en het fabricagegeheim, zijn problematisch. De Groenen verwijzen terecht naar de geheimhouding rond de kernramp in Tsjernobyl, maar ook rond de rampenplannen in het geval van een nucleair ongeval. Het leidt geen twijfel dat dit soort van uitzonderingsbepalingen al te makkelijk als voorwendsel misbruikt worden om de inspraak van de bevolking zo goed als onmogelijk te maken.

Het is duidelijk dat de huidige discussies over de inhoud van een nieuwe wetgeving met betrekking tot de openbaarheid van bestuur in feite volgen uit een conflict tussen verschillende interpretaties van het begrip politieke democratie.

Claudine Huyghe

In regeringskringen dansen de stoeltjes ; in de arbeidersbeweging komt de ene troon na de andere vacant. Op 1 november, bijvoorbeeld, dringt ene Theo Rombouts het allerheiligste van de christelijke arbeidersbeweging binnen : als volslagen outsider palmt hij het voorzitterschap van het ACW in. Tussen haakjes en ten overvloede : het ACW overkoepelt de zogeheten "takken" van de christelijke arbeidersbeweging : ACV, ziekenfonds, sociaal-culturele verenigingen, economische takken (zoals BAC, de Volksverzekering, dagblad en uitgeverij Het Volk, ...). De ACW-koepel laat zich vooral met politieke vertegenwoordiging en belangenverdediging in.

Het aanwijzen van voorzitters begint in de christelijke zuil stilaan volgens een vast schema te verlopen. Op één jaar tijd bekrachtigen de instanties van zowel ACV, ACW als CVP volgzzaam de voorzitterkeuzes die door één of andere commissie van wijzen werden uitgedokterd. De interne democratie blijft op een zwak pitje.

Wellicht dankt de onbekende Rombouts zijn verrassende keuze aan de weerstanden die zijn twee belangrijkste rivalen opriepen. De ene, een oud KWB-voorzitter, stuitte op sterke conservatieve voor-

Nieuwe ACW-voorzitter

Outsider veroverst stukje Wetstraat

NIEUWE ACW-VOORZITTER IS
"INTELLECTUEEL EERLIJK, ONBE-
VOORDEELD, LUISTERBEREID,
DISCREET, EEN HARDE WERKER
ENZ...

oordelen. En van de andere, een hoger ACW-kaderlid, vreesde men allicht te veel inmenging in vakbondszaken. Gevolg : met zijn allen op zoek naar een onbeschreven blad met vertrouwenwekkend profiel. Resultaat : Theo Rombouts, directeur-generaal bij GOM-Antwerpen, voormalig economisch staf lid van de ACV-studiedienst en rond de jaren '70 niet-vrijgesteld voorzitter van ACW-gewest Brussel. Naar verluidt een introverte man met hooggeroemde capaciteiten. Men noemt hem intellectueel eerlijk, onbe-

vooroordeeld en luisterbereid, discreet, vertrouwd met het politiek milieu, een harde werker met managerservaring en met dossierkennis.

Hoge verwachtingen dus, en voorzichtig optimisme ter linkerzijde. Qua aanpak situeert men Rombouts in de buurt van Willy Peirens (sinds een jaar ACV-voorzitter), wat zou duiden op openheid en pragmatisme maar ook zelfbewuste machtsuitoefening. Vraag is of Rombouts zoals Peirens erin zal slagen zich binnen het jaar met een dynamisch en loyaal leidersteam te omringen. Cruciaal staat daarbij de nakende opvolging van nationaal ACW-secretaris Frans Janssens, de spilfiguur in de ACW-CVP-relaties op hoog niveau en maker van menige CVP-carrière.

De modale militant van de christelijke arbeidersbeweging heeft weinig boodschap aan een ACW dat hoofdzakelijk met politieke intriges en machtsvorming bezig lijkt. Een nieuwe ACW-voorzitter kan ambtshalve zijn part opvorderen in de Wetstraat-macht. Als outsider met visie zou Rombouts de vernieuwer kunnen worden. Iemand die het perspectief opent op een arbeidersbeweging die in de eenentwintigste eeuw, nog steeds of opnieuw, de sociale vooruitgang dient.

Jef Vermaere

BELGIE KORT

Iedereen weet nu wie Marcel van der Linden is. Wij echter weten wie Wilfried Martens is. U dacht wellicht Martens is gewoon Martens. De werkelijkheid is ronduit beklemmend : Martens is een niet door te spoelen klodder uitgevallen haar die een klacht indient omdat een ongevaarlijke freak zich voor de kick ook eens met 's ministers Bistelspeelgoed amuseert. Al eens onderzocht, Wilfried, jij trieste erwtenteller, hoeveel computers er gekraakt worden met andere bedoelingen en andere resultaten ? Witteboordencriminaliteit heet dat dan in de omgangstaal. Zo'n onderzoek leert je meer dan 's nachts in Brussel rondrijden om te zien hoe troosteloos alles erbij ligt. Dat laatste is dan weer aan het adres van Tobback. Of zijn opvolger. Of de opvolger van die opvolger. (Het hangt ervan af of dit stukje nu of volgende week verschijnt.)

Als u zich deze week nog op Toestanden abonneert, krijgt u het nieuwe codewoord van Martens er als cadeau bij. Voor al diegenen die dat zelf kunnen vinden, hebben wij een andere verrassing. Aan die verklappen wij hoe je het tracé van de TGV, de gewestplannen of het begrotingstekort in eigen voordeel kunt aanpassen.

Bistel zal voor 29 miljoen extra beveiligd worden. Het nadeel is dat nu ook de ministers er niet in kunnen. Maar dat was daarvoor ook al. De hackers zal dit overigens een zorg wezen.

Om die slome Belgen warm te krijgen voor de videotex zal Willockx 2000 schermen weggeven. Dat kost de gemeenschap 100 miljoen. Kan de elektronica-industrie haar spullen niet zelf aan de man brengen ? Ziet U de minister van verkeer (wie is dat tegenwoordig ?) al gratis auto's uitdelen ? Dat ze die 100 miljoen bijvoorbeeld gebruiken om de mensen naar het openbaar vervoer te

brenge. A propos, waarom mocht Miet Smet geen condomen uitdelen ? Moeten we soms alleen zin hebben in minitel ?

Kamerlid De Winter (juist, die !) diende een wetsvoorstel in om de naturalisering van tweede-generatie-migranten te bemoeilijken en om ze hun Belgische nationaliteit makkelijker weer af te kunnen pakken. Wie op een of andere manier de westerse cultuur ondermijnt kan geen Belg worden of is weer meteen Belg af als de De Winter zijn zin krijgt. Tolerant, cultureel pluralistisch en gastvrij zijnde, essentiële kenmerken van de westerse beschaving, zullen De Winter en Co dus zelf als eersten en enigen onder toepassing van hun eigen wet vallen. Laat men dit voorstel maar vlug goedkeuren.

(kd)

Diezelfde vrijdag meldde de *Financieel Economische Tijd* dat in februari een Belgisch bankenconsortium, geleid door de Generale Bank, een kredietlijn van 4 miljard F heeft toegekend aan de USSR. En afgelopen zomer vernamen we dat men, dank zij een joint venture tussen Interbrew (Stella en Piedboeuf) en Intourservice, nu ook in Moskou "de tijd kan stoppen".

Europees offensief

U begrijpt dat wanneer het eigen volk dergelijke gigantische projecten in het Rijk der Duisternis lanceert, het buitenland nog veel grotere lichten ontsteekt. De voorbije weken barstte er dan ook boven de suikerwerktorens van het Kremlin een door de Europese banken gesponsord financieel vuurwerk los.

Premier de Mita, van 14 tot 16 oktober op bezoek in Moskou, kondigde aan dat de Italiaanse regering een exportkrediet ten bedrage van 680 miljoen ECU ($\pm$ 30 miljard F) had toegekend. Op hetzelfde ogenblik werd een overeenkomst ondertekend tussen een Westduits bankenconsortium en de sovjetautoriteiten, waarbij een kredietlijn van 3 miljard DM (63 miljard F) werd geopend. Enkele dagen later bleek dat een groep Britse banken besprekingen voerde rond een lening voor een bedrag van minstens 1 miljard pond (66 miljard F). De directeur van de Crédit Lyonnais onderhandelt intussen over een Franse kredietlijn van 12,4 miljard franc ($\pm$ 77 miljard F). Hercule Poirot zou zeggen: "Dit kan geen toeval zijn".

Deze geconcentreerde actie is ongetwijfeld het resultaat van een globaal akkoord tussen de sovjetleiding en de Westeuropese financieel-ekonomische kringen, die hierbij nauw samenwerken met de industriëlen en de regeringen (vaak gaat het trouwens om dezelfde personen). Tijdens het bezoek dat bondskanselier Kohl deze week aan Moskou brengt, wordt hij vergezeld door een uitgebreide handelsdelegatie. Hiertoe behoren topvertegenwoordigers van Siemens die een akkoord afsloten voor de levering voor een hoge-temperatuurkernreactor, een systeem dat samen met Asea-Brown Boveri werd ontwikkeld en dat de kwijnende Duitse nucleaire industrie een duwtje in de rug kan geven.

Premier de Mita werd op zijn reis begeleid door het puik van de Italiaanse zakenwereld. Terwijl de Mita met Gorbatsjov over

ECONOMIE

Mike

Gorbatsjov en de zaak van de geleende worst

Vorige week vrijdag organiseerde het onlangs opgerichte Poesjkincentrum te Antwerpen een "Oost-West Business Event" waarop ik helaas niet aanwezig kon zijn aangezien de toegangsprijs (inclusief lunch en cocktail) 6.250 frank bedroeg. Het colloquium handelde over perestrojka, joint ventures en Groot-Europese samenwerking, en werd gepatroneerd door onder andere Willy Claes, Willy De Clercq, Gaston Geens (die de openingsrede hield) en Walter Vanden Avenne, voorzitter van het VEV.

ontwapening en mensenrechten praatte, had Agnelli een onderhoud met eerste-minister Rizkhov die hem voorstelde om de productiecapaciteit van de Volga autofabriek te verdubbelen. De Benedetti tekende in naam van Olivetti een contract voor de bouw van een bedrijf dat ultramoderne machinewerktuigonderdelen zal vervaardigen.

Sovjetbelangen

De omvormingspolitiek-van-boven-af heeft binnen de "dynamische" vleugel van de leiding al snel geleid tot een bepaalde belangenconvergentie met het Westeuropese financieel-ekonomische establishment. De gorbatsjovisten lopen een wedren tegen de tijd: hun enige kans op slagen bestaat erin om die fameuze worst (en nog een boel ander beleg) zo vlug mogelijk in de winkels te krijgen. De beleidstechnocraten hebben begrepen dat men hiervoor radicaal moet breken met een strategie die nog steeds besmeurd wordt door de zelfbedruipingsgedachte. Hieruit vloeit een dubbele beslissing voort. Enerzijds wil men het systeem van de joint ventures (oprichting van be-

drijven in de industriële en dienstensector in samenwerking met buitenlandse ondernemingen) uitbouwen. Anderzijds wenst men de buitenlandse handel zodanig uit te breiden en te reorganiseren dat hij niet langer het instrument vormt ten dienste van een zo autonoom mogelijke ontwikkelingspolitiek (eventueel een autonomie van het hele "socialistische kamp") maar uitmondt in een "volwaardige" inschakeling in de wereldmarkt. Deze ekonomische koers (met evidente politieke implicaties) vormt  en van de conflictpunten tussen de gorbatsjovisten en de orthodoxe groep binnen de partij. Op 7 oktober, enkele dagen na de zitting van het Centraal Comité waar Ligatsjov werd gedegradeerd, beklemtoonde het Politiek Bureau "de noodzaak voor de sovjet-ekonomie om voortaan volwaardig deel te nemen aan de internationale arbeidsverdeling". Hercule Poirot zou zeggen: "Hier moet een verband bestaan".

Hindernissenren

Deze strategie wordt bemoeilijkt door een aantal problemen, waaronder de perikelen van de dollarkoers maar daar komen we nog eens op terug. De andere problemen houden verband met de voorwaarden waaronder in de USSR geinvesteerd wordt. De huidige joint-venture reglementering bevat enkele belangrijke beperkingen, die tot op heden nagenoeg alle grote westerse bedrijven weghielden: de buitenlandse kapitaalbreng mag maximaal 48% bedragen, de twee hoogste bedrijfsleiders moeten sovjetburgers zijn en de toegestane winstrepatri ring is niet interessant. Momenteel circuleren in Moskou geruchten over een drastische aanpassing van die reglementering. De buitenlandse participatie zou opgetrokken worden tot maximaal 80% en de bedrijfsleider zou door de westerse ondernemingen mogen "geleverd" worden. Joeri Znamenski, eerste vice-voorzitter van het staatscomit  voor de buitenlandse ekonomie en verantwoordelijk voor het joint-ventureprogramma, weigerde vorige week die berichten te bevestigen maar hij wou wel kwijt dat men "alle suggesties van bedrijven en regeringen onderzoekt" en dat men ook nadenkt over het instellen van "vrije ekonomische zones". Begin volgend jaar wordt de knoop doorgemaakt.

Paul Verbracken

Noord-Korea

Leve de Socialistische Dynastie!

"Mijn zoon op de troon!" is een probleem waarmee geen enkel gediplomeerd tiran zich ooit beziggehouden heeft. Tenzij dan in de socialistische landen, want daar blijkt dit iets gevoeliger te liggen. Gelukkig heeft Kim Il Sung de oplossing gevonden, en, we moeten het toegeven, in vergelijking met deze Grote Leider President is Ceaucescu maar een futiel knoeiertje.

Nummer één

Het concept is nochtans vrij simpel. Eerst en vooral zorg je ervoor dat je de onbetwiste nummer één van het land wordt. Dan creëer je, binnen de gevestigde structuren, een zogenaamd "beleidskader voor de opvolger": je stippelt met andere woorden het ideologisch en organisatorisch kader voor je opvolger reeds uit, kwestie van hem zoveel mogelijk werk te besparen natuurlijk. En dan stel je gewoon een kandidaat-opvolger aan: wie vooruitziend is geweest, heeft vanzelfsprekend allang een zoon die aan de vereiste kwaliteiten voldoet.

"En kwaliteiten, die moet de opvolger hebben", vertelde ons Kong Im Il, functionaris van de Koreaanse Werklieden-Partij. "Allereerst moet hij oneindig trouw zijn aan de Leider. Dit is van het allergrootste belang. Ten tweede moet hij het revolutionaire ideeëngoed van de Leider perfect beheersen en zijn beleidsprincipes volledig overnemen. Ten derde moet hij de uitstraling van een leidersfiguur nastreven en tenslotte moet de opvolger het vertrouwen van het volk verkrijgen door (post factum, dv) als Nieuwe Leider verkozen te worden."

De keuze was niet moeilijk: zontje Kim Jung Il viel als geschikste kandidaat uit de bus en mag zich nu tevreden stellen met zijn epitheton ornans "Geliefde Leider Kameraad".

Het Grote Duo

Of er dan geen andere mogelijke kandidaat was? Wie eenmaal in Noord-Korea geweest is, weet dat dit een overbodige vraag is. Het eerste wat je opvalt is een grenzeloze, haast hallucinante -en voor ons westerlingen nauwelijks te begrijpen- persoonsverheerlijking van het Grote Duo. De man in de straat spreekt op een bijna devote manier over de president en zijn zoon, en hun namen zijn verbonden aan een heel gamma van zeemzoete anekdoten als waren ze al tien eeuwen dood en heilig verklaard.

Deze verering, zeg maar verafgoding,

Een tijdje geleden verkoos het centrale volkscomité van de Democratische Volksrepubliek Korea Kim Jong Il officieel als opvolger van zijn vader, de Grote Leider President Kim Il Sung. "Een historische oplossing van een nijpend probleem in de internationale communistische beweging", heet het in Pyongyang.

IN KOREA NOEMT MEN
TENMINSTE EEN KAT EEN KAT.

lijkt ons op het eerste gezicht overdreven en naïef. Maar als we de Noordkoreaanse maatschappij niet zonder cultuurrelativisme nader bekijken, wordt er al wat meer duidelijk. Onder andere dat deze persoonsverheerlijking op drie voornamen rust.

Wederopbouwprogramma

De eerste daarvan is de nationale geschiedenis van Korea. We mogen immers niet uit het oog verliezen dat de Noordkoreaanse maatschappij tweemaal van nul werd opgebouwd, en dit in een tijdsspanne van amper acht jaar. De eerste maal was in 1945. Na jaren door Japan bezet te zijn, werd het land bevrijd door de Sovjets. Deze laatsten verlieten Korea nagenoeg onmiddellijk, maar wat zij achterlieten was een totaal verzwakte maatschappij. Industrie was onbestaande, de landbouw had enorm geleden onder het Japanse kolonialisme, en in heel het land was niet één hogere onderwijsinstelling te

vinden. De pas opgerichte algemene volksvergadering schaarde zich unaniem achter het zeer nationalistische wederopbouwprogramma van de nieuwe Koreaanse communistische partij van guerrillero Kim Il Sung.

Een nagenoeg identiek programma introduceerde deze laatste, ondertussen president en voorzitter van de almachtige werkliedenpartij (ontstaan na een fusie van de communistische en socialistische partij), na de zogenaamde Koreaanse oorlog (1950-53). Maar ditmaal waren de maatregelen veel drastischer: het land was door de Amerikaanse bombardementen herschapen in een immens maanlandschap. Heel de bevolking werd aangespord om het land uit zijn as te doen herrijzen. En amper 35 jaar later, oogt het resultaat werkelijk verbluffend: alhoewel Noord-Korea nog steeds een ontwikkelingsland is, bestaat er onder andere geen huisvestingsprobleem meer. Al deze verwezenlijkingen worden nu gepersonifieerd in het zogenaamde brein achter dit wederopbouwprogramma, de Grote Leider President himself. En al heeft hij het idee nooit alleen kunnen uitwerken, toch beschouwt elke Noordkorean hem als de redder, ja zeg maar vader des vaderlands.

Jubel-mentaliteit

De andere pijlers voor de persoonsverheerlijking zijn de godsdienst en de eeuwenoude cultuur van het Koreaanse schiereiland, die niet los gezien kan worden van andere Aziatische culturen. In dit opzicht valt ook hun onafhankelijkheidsdrang -overigens iets te gemakkelijk vertaald als geslotenheid- te verklaren: de specifieke Koreaanse godsdienst, het Chongu-Chondoïsme, is een unieke pantheïstische levensvisie die nauwelijks Boeddhistische of Confuciaanse invloeden heeft ondergaan, en waarin de verheerlijking van een leidersfiguur een belangrijke rol speelt.

Als we daar dan nog een enorm propaganda-apparaat bijvoegen, dat reminiscenties aan het vooroorlogse Duitsland oproept, is het zeer goed te begrijpen hoe deze euforische jubel-mentaliteit reeds 40 jaar aanhoudt.

Het is duidelijk: deze maatschappij staat zelfs nog niet in haar kinderschoenen. Of, zoals onze Koreaanse vrienden het uitdrukten: "kom binnen 40 jaar nog maar eens kijken...".

Dirk Volckaerts

Biologische & Chemische Toestanden

Vanuit militair-strategisch oogpunt is 1988 ongetwijfeld een intrigerend jaar. Het INF-akkoord bewijst in zijn bescheidenheid dat effectieve wapenreductie tot de realiteit behoort. Lang aanslepende oorlogen eindigden reeds of de onderhandelingen bevinden zich in de laatste stadia. Maar achter die hoopvolle signalen dreigt nieuw gevaar.

Structurele conflicten verscherpen zich binnen tal van samenlevingen of het komt tot etnische en raciale confrontaties, die keer op keer de grote mogendheden reduceren tot machteloze toeschouwers. Maar vooral, de etterbuil van de chemische oorlogvoering barstte dit voorjaar open.

In het raam van de oost-westtegenstelling plaatst Mikhail Gorbatsjov ons voor raadsels. Hij straalt voor de huidige generatie hoop uit, zelfs in die mate dat zij aanvaardt dat hij effectief democratiseert door meer macht bij hemzelf te centraliseren, dat zij gelooft dat hij de vredesapostel is hoewel zijn bewapeningsprogramma's ongestoord verder lopen. Temidden van die paradoxen is zijn grotere openheid van bestuur ongetwijfeld reëel en zij dringt

zelfs door in het militaire domein. Bijgevolg worden cijfers van statistische jaarboeken meer verifieerbaar.

Reeds jaren stemmen de data uit de SIPRI-jaarboeken min of meer overeen met deze van de "Military Balance" van het Londense International Institute for Strategic Studies (IISS). Uiteraard zijn de bronnen van beide grotendeels dezelfde. Het grote onderscheid lag steeds in de benaderingswijze. De Zweedse instelling trekt auteurs uit oost en west aan en legt de nadruk op de militaire uitgaven en evoluties in specifieke terreinen. Het IISS somt de militaire getalsterkten op, zonder veel commentaar. De verrassing uit de "Military Balance 1988-1989", dat zopas verscheen, is dat glasnost een aanzienlijk deel van de westerse schattingen en inter-

pretaties uit de voorbije jaren bevestigt. Het heeft geen naam, maar een dergelijke cijfermatige doorzichtigheid kan wel eens een belangrijke bijdrage zijn tot de vrede, doordat zij de ideologische retoriek van zowel oorlogs- als vredeshavikken smooit.

Uitermate significant is dat de "Military Balance" voor het eerst een hoofdstukje wijdt aan chemische en biologische oorlogvoering. SIPRI besteedt sedert 1970 bijzonder veel energie aan dit probleem, hoewel het hoegenaamd niet prioritair was op de politico-militaire agenda. Dat het IISS het thema aansnijdt, wijst op een ras verslechterende toestand. De hoop op een nieuwe conventie te Genève vervliegt snel; de kans op het gebruik ervan -vooral in de derde wereld- neemt aanzienlijk toe. Ook op het Europese front, aldus de "Military Balance", blijft chemische afschrikking de enige oplossing in afwachting van een verdrag. Het is een stelling die nog geen specialist -in weerwil van vele intellectualistische oefeningen- op overtuigende wijze heeft weten te weerleggen.

Jean Pascal Zanders

WERELD KORT

In de Sovjetunie kunnen ze nog geen computers kraken, maar wel dwarsliggers van de perestrojka. Een dergelijke politieke verrassing overkwam onlangs de communistische leider van de Sovjetrepubliek Litouwen, Bronislovas Songaila, die aan de kant werd geschoven omdat hij niet wilde meewerken aan de Litouwse Beweging voor Perestrojka. Deze beweging moet niet alleen de perestrojka van Moskovische snit ondersteunen, maar ook waken over de nationale identiteit van de Litouwers. Na Estland en Letland is Litouwen het derde Baltische staatje dat aanknoopt bij een historische traditie met eigen vlaggenvertoon.

De Joegoslaven kunnen nog iets leren van het managementtalent van de machthebbers in het Kremlin. De Servische leider Slobodan Milosevic mag dan wel door het Centraal Comité van de partij in zijn functie bevestigd zijn, toch heeft dat nog geen rust gebracht in de deelstaten. Door middel van een geheime stemming in het Centraal Comité werd zelfs de Serviër

Dusan Ckrebic gewipt als lid van het politburo. Dit terwijl de Albanees Azem Vlasi, die in het autonome Kosovo de dienst uitmaakt en de Servische minderheid naar het leven staat, zijn leven in het Centraal Comité kon rekken. Dat levert voldoende explosieven om de komende maanden de Joegoslavische staat verder te ondermijnen en vooral om het Grootservisch nationalisme op te zwepen. Alvast één paljas heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt om zijn bestaan onder de aandacht van de wereldpers te brengen: troonpretendent Alexander die in een persbericht meldde graag naar Belgrado te komen in de functie van "constitutioneel vorst" teneinde een verzoening van alle minderheden rond zijn persoon te realiseren.

Over het seksleven van deze Alexander weten we weinig of niets, omdat de roddelpers hier een onvergefelijke steek heeft laten vallen. De media zullen voortaan wat meer aandacht mogen besteden

aan de zijsprongen die de Republikeinse presidentskandidaat George Bush pleegde zonder medeweten van zijn wetzige echtgenote Barbara Bush. Delen beiden nog wel hetzelfde bed? Op dat niveau zal de komende dagen de titanenstrijd tussen de democraat Dukakis en de Republikein Bush zich afspelen. Bush zal blij zijn niet meer te hoeven praten over zijn betrokkenheid bij "Iran-gate".

In de internationale politiek praat men vaak over hetzelfde probleem zonder er iets nieuws aan toe te voegen. De Verenigde Naties hebben daarvan inmiddels het monopolie verworven. Een voorbeeld: in januari 1989 zullen in Parijs onderhandelingen worden gevoerd over het verbod van chemische wapens. Het debat zal gaan over het strikt doen naleven van een verbod dat al dateert van 1925 en waar Iran en Irak, met nadruk op deze laatste, zich de voorbije jaren mooi niets van hebben aangetrokken.

(am)

Beeldende kunst

De "materievormen" van Renaat Ivens

Renaat Ivens (1935) is een introvert schilder en graficus, of liever: Ivens maakt introvert werk. Niet dat Ivens weinig belangstelling voor de buitenwereld zou hebben. Het tegendeel is waar.

GELUKKIG MAAR DAT ER
KUNSTCRITICI ZIJN...

Ivens is beter op de hoogte van niet-hedendaagse, niet-westerse kunst dan zijn bescheidenheid doet uitschijnen. Maar wat hij gezien heeft en kent toont hij niet trots aan zijn omgeving (zoals een extravert zou doen): hij verwerkt het in een mentale spijsvertering die volgens geheel andere tijdsrekeningen werkt dan ons organisch stelsel.

Zo hangen in de galerie Van de Vijver, waar Ivens momenteel exposeert, enkele doeken die Egypte aan Ivens heeft ingefluisterd. Egypte is gebarsten aarde, en die grondverbrotting ziet men weerspiegeld in het oppervlak van het schilderij. Egypte is het nu eens lichtgele dan weer roze licht dat van achter de heuvels in Thebe ons netvlies bereikt; deze ontroerende tinten kleuren ook Ivens' schilderijen. Egypte is het rijk van tekens die wij niet meer verstaan, maar die de wanden van grafmonumenten en praalgraven nog steeds bedekken, een verhaal vertellend dat wij moeizaam en verrukt reconstrueren. De schilderijen van Ivens reiken ons zulke symbolen aan, onverstaanbaar zoals elk diep symbool, een netwerk van betekenissen, onontwarbaar maar sacraal.

Naturalisme

Compositie en vernuftige vlakverdeling zijn de herkenbare middelen waarmee Ivens zijn werken juist opbouwt. De blik van de schilder verwerkt de waargenomen beelden, puurt ze langzaam uit, zeeft ze tot hij de essentie ervan weet weer te geven. De geometrische vormen zijn in Ivens' werken nooit af: hij heeft ze onvolkomen gemaakt, op een subtiele wijze vervormd, tot leven gekwetst. Zuivere geometrie is een mentale schepping; Ivens' kunst is een trage, aarzelende herschepping van de natuur in het besef dat *Natura potentior arte*, de natuur machtiger is dan de kunst. Volmaakt geometrische figuren treft men noch in de natuur noch in Ivens' werk aan. Als ik onder naturalisme mag verstaan de naijver die de kunstenaar cultiveert om in zijn kunst de onnadrukkelijke waardigheid en schoonheid van de natuur te evenaren, dan kan men Ivens' kunst gerust naturalistisch noemen.

Schematische ruggegraad

Juist omdat de natuur zo dicht is, moet de kunstenaar die iets van haar wil evenaren zich beperken. Elke grote kunst impliceert een *amor vacui*, een liefde voor of streving naar leegte. Ze is enkel bevolkt met symbolische restanten van de natuur. Het is deze schematische ruggegraad die

worden waargenomen. Wat je met je vingers kunt betasten is stof en heet daarom een lichaam. Maar, zo vraagt Fritz Mauthner zich af in zijn onvolprezen *Wörterbuch der Philosophie* (1910), is een klank die we niet zien noch betasten ook een lichaam? Vormen klanken die materie van de muziek die, eens gevormd, louter vorm of geest wordt? Curieuze vragen! Als Ivens papier, jute, lappen linnen en loodfolie in zijn schilderijen integreert, verdwijnt daarvan dan de blote materialiteit om geheel op te gaan in de vorm of geest van het schilderij?

Vajra en gantha

De Oostenrijkse fysicus Ernst Mach brengt ons dichterbij de oplossing wanneer hij zegt, "het ding, het lichaam, de materie bestaat niet buiten het verband met kleuren, tonen en andere soortgelijke kenmerken". Anders gezegd, stof of materie bestaat niet los van de vorm. De oosterse religies hebben dat goed begrepen. Zo staat in het tantrische boeddhisme de vajra of donderkeil voor de mannelijke actieve methode, en de gantha of bel voor de vrouwelijke universele leegte. Beide moeten (symbolisch) copuleren wil de tantrika de verlichting bereiken.

Maar de methode, hoewel etymologisch gewoon een "weg", is toch nog wat anders dan materie of stof? In het spoor van Aristoteles zag men de vorm als het actieve principe, en de stof als een passieve kracht. De vorm was het mannetje, de stof het vrouwtje.

Zoals alle scheppende vormen kan een schilderij, een prent, een monotype, kortom een "materievorm" van Renaat Ivens niet op één betekenis worden vastgepind. Elk werk maakt, indien de beschouwer dat wenst, een veelheid van interpretaties los. Vorm scheidt vrijheid. Wat ten grondslag lag bij de schepper van een vorm, sluit niet op dwingende wijze aan bij de gevoelens die die vorm losmaakt bij zijn recipiënt of beschouwer. Precies de onvoorspelbare verscheidenheid in betekenis maakt de communicatie zo rijk.

De scheppende "materievorm" van Ivens is dynamisch. Hij communiceert, maar nooit op een dirigistische, laat staan op een volstrekt voorspelbare wijze. Daarom noem ik Ivens' kunst kans, openheid, ruimte en -vooral- nobel spel.

Frans Boenders

Galerij Van de Vijver, Bosdamlaan 5, 2750 Beveren-Waas, tel. 03-775.70.59. Tot 6 november, elke vrijdag, zaterdag en zondag van 14 tot 18 uur.

STRIPS

Twintig jaar geleden was Joe Haldeman Amerikaans soldaat in Vietnam. Dat viel niet mee. Hij kwam zwaar verhaakt terug en er waren vijf maanden ziekenhuis nodig om hem weer op te kalfateren. Daarna ging Joe Haldeman aan het schrijven. Het resultaat was "The Forever War", een fascinerende mengeling van oorlogsherinneringen en science fiction. Vietnam en de planetaire oorlog. De opleiding tot moordsoldaat, die van alle eeuwen blijkt te zijn. Want "The Forever War" of "De Eeuwige Oorlog" speelt zich af na het jaar 2000, en gaat over strijd in de ruimte, die méér dan suggereert dat de aarde door kernoorlogen is verwoest. Kempenaar Mark Van Oppen, alias Marvano, heeft van die Amerikaanse SF-klassieker nu een stripversie gemaakt. Van Oppen (ex-science fiction-tekenaar, ex-hoofdredacteur Kuifje, ex-stripuitgever bij De Gulden Engel) heeft niet zomaar een beeldverhaal gemaakt. Hij is ondertussen goeie maatjes geworden met

Oorlogsepos

Joe Haldeman. Vandaar dat het vrij makkelijk was om de stripverhaalversie van "De Eeuwige Oorlog" te mogen

maken. Naar verluidt is de Amerikaan ook enthousiast over de platen die naar Florida werden gestuurd, au fur et à mesure. Nu ben ik absoluut geen SF-liefhebber, en de cover van het stripverhaal maakte mij ook al niet denderend nieuwsgierig naar de rest van het album. Maar dat bleken vooroordelen: Van Oppen, alias Marvano (de naam!), heeft een waarlijk prachtig oorlogsepos getekend. Hoewel, prachtig. Bij sommige passages werd ik gewoon misselijk van afgrijzen. Ik, die 14-18 nog meegemaakt heb! Er komen dus nog twee albums over "De Eeuwige Oorlog". Nou moe, ik hoop maar dat ze een commercieel succes worden. Overigens: Joe Haldeman komt in november vijf dagen naar hiertoe voor de Boekenbeurs. Een dure maar allicht handige zet van de uitgeverij Dupuis.

Louis Van Dievel

De eeuwige oorlog, deel 1 : door Marvano en Haldeman, Dupuis in de serie "Vrije Vlucht"

Na een enigszins turbulent, maar toch definitief theateraal einde van Globe (Eindhoven) kon de Stichting Het Zuidelijk Toneel dan toch in juni echt beginnen. Eric Antonis was tot directeur benoemd om met deze stichting een aantal projecten en ad hoc producties op te zetten om zo het theater ook buiten de randstad weer te laten bloeien. Ondanks de zeer korte voorbereidingstijd vond men het noodzakelijk om ook dit seizoen al een paar producties te brengen, waaronder een replay van "Sapeurloot".

Toneel op toneel, het zit ongemakkelijk op de houten bankjes, en je voelt je de eerste tien minuten van het stuk nog ongemakkelijker omdat je er eigenlijk geen barst van begrijpt. Gelukkig merk je dat de rest van het publiek ook moeite heeft zich te verbergen achter de façade van artistiek verheven intellectualisme. Ook zij begrijpen er de ballen van. En dat maakt de voorstelling zo aantrekkelijk. Er wordt een taaltje uitgekraamd, dat Nederlands klinkt, maar het zeker niet is. Het bevat veel verdraaiingen, het zit vol

THEATER

Taalspel in de Sapeurloot

woordspelingen, je probeert een sleutel tot het systeem te vinden. Maar dat is er niet. Syntactische en morfologische regels worden met de voeten getreden, zorgvuldig uitgekozen toevalstreffers doorbreken elke grammatica zonder zich aan een eigen grammatica te houden. Het verhaaltje dat de 2 acteurs en actrices opvoeren, wordt wel snel duidelijk : de man heeft een relatie met een wat oude vrouw, maar wil wat met een jongere. Dat levert ruzies respectievelijk gefliert op, onderbroken door een verteller, die dan de jonge vrouw achter zich aan krijgt. Boulevardcomedietoestanden waarvan de seksuele en erotische drijfveren beklemtoond worden door een resem freudiaanse lapsussen en variaties op spelletjes met schuttingswoorden. "Sapeurloot" is in eerste instantie Spielerei met de taal, een spelend zoeken naar de mogelijkheden en vooral onmogelijkheden van de taal, een doorprikken van de opvatting dat we de wereld kunnen beheersen als we haar kunnen verwoorden.

De Franse schrijver Gildas Bourdet

schreef in 1982 "Le Sapeurleau" als reactie op de negatieve kritieken op zijn vorige stukken. "Deze keer ga ik werkelijk zeer, zéér slecht schrijven" en zijn roem was bevestigd. Pjeroo Roobjee zorgde voor de vertaling, als je bij zo'n stuk überhaupt van een vertaling kan spreken, want zo iets in het Nederlands omzetten, is eigenlijk een pure creatie. Ook van de spelers vergt het een enorm prestatievermogen om deze gestileerde nonsens te brengen. Het is een spel in een regie van Wim Meuwissen, een spel waarin het publiek niet alleen door de woorden maar ook door de spelvormgeving meer dan eens in de maling wordt genomen. Een heerlijk gekwetter, gekrakel en gekrakeel vol spitsvondigheden, een aantrekkelijk taalschouwspel!

Tuur Devens

Vertoningen op 3/11 (Strombeek-Bever), 17-18/11 (Heusden-Zolder), 19/11 (Neerpelt), 10/12 (Bierbeek), 14/12 (Dilbeek), 21/12 (Brugge), 22/12 (Turnhout) en 27-30/12 (Antwerpen)

THEATER

Marat / Sade van Peter Weiss

Revolutie is boeiender dan theater. Op het podium van de revolutie wordt geschiedenis gemaakt. De messen en kogels zijn echt, en er vloeit echt bloed vanonder de guillotine.

Men kan het revolutionaire proces op de planken brengen om er van te leren. Zo moet Peter Weiss -in het spoor van Brecht- hebben gedacht toen hij in 1964 het stuk met de langste titel schreef: "De vervolging en de moord op Jean Paul Marat, opgevoerd door het toneelgezelschap van het krankzinnigengesticht van Charenton onder leiding van de heer De Sade".

Weiss koos voor het documentaire theater om de ideeënstrijd tussen de individualistische kunstenaar De Sade en de revolutionaire volksvriend Marat in te verpakken. Hij bouwde verschillende lagen op elkaar en ging uit van het historische feit dat Markies de Sade tijdens zijn internering door Napoleon in het gesticht van Charenton -een inrichting voor krankzinnigen, maar er zaten ook politieke gevangenen en andere "onaangepasten"- met de patiënten toneelstukken speelde. De nieuwe Bonapartistische bourgeoisie kwam daar graag en massaal naar kijken.

Het is 1808 en de markies -de nihilistische aristocraat en gepassioneerde salon-revolutionair- zit dan al 5 jaar in Charenton. De revolutie is ver weg want in de zaal zitten de profiteurs van de nieuwe klasse. De Sade moet hen amuseren maar in feite gebruikt hij zijn stukken om te provoceren en om zout in de nog niet genezen wonden van het verleden te wrijven.

Als je, zoals Weiss, de interne tegenstellingen van een revolutie op de planken, wil brengen, moet je de hete adem van de revolutionaire klasse in de nek van hun uitbuiters in de zaal laten voelen. Ook de interne tegenstellingen moeten in hun theatrale vorm worden gegoten én alles moet in één stijleheid worden gebracht. Het stuk van Weiss baseert zich op een geniale theatrale vondst maar mist in de tekst stijleheid. Het stuk bevat een mengelmoes van parodie, Grieks koor, Brechtiaans theater, revolutionaire pa-

thos, cabaret, massascènes met mu-ziek, zang en veel pantomime.

Marat/Sade door NTG is alles samen een mooie maar ongevaarlijke voorstelling geworden. Geloofwaardigheid straalt er uit de rol van Marat. "Ik ben de revolutie" roept Marat (Herman Gillis) tegen zijn steeds ongelukkiger wordende levensgezellin Simonne Evrard (Blanke Heirman). De monologen van Marat en de schaarse dialogen tussen Marat en Simonne zijn de enige lichtpunten in dit vrij matte vertoon. Regisseur Greiff is er bij het NTG niet in geslaagd de toch al middelmatige tekst van Weiss te laten voor wat hij is en de accenten te leggen op de ideeënstrijd en de onderhuidse subversie van de geïnterneerden die hun enige hoop -de revolutie- zien verzwinden. Ook van de indringende aanwezigheid van De Sade valt weinig te merken. Het stuk is niet agressief genoeg. De revolutie was dat wel.

Eddie Vaes

Marat / Sade van Peter Weiss in een regie van Ulrich Greiff: nog te zien tot 20 november in het NTG-Tolhuis Gent

MUSICAL

Weinig creatief, wel herkenbaar: West Side Story

Prima getimed, de nieuwe musical van het Ballet van Vlaanderen West Side Story is immers een "modern" Romeo en Julia-verhaal dat het probleem van de multiculturele samenleving stelt in de West-Side van New York in de jaren '50. Deze evergreen op muziek van L. Bernstein is vooral erg populair door de prachtige exciterende straatballetten.

De vechtpartijen tussen de Jets en de Sharks, die met de vuist of in extremis met het mes hun terrein willen afbakenen en gemengde huwelijken (hier tussen Puer-toricanen en "autochtone" (?) Amerikanen) willen voorkomen, lijken ons nu naïef kinderlijk als we denken aan de Amerikaanse jeugdbendes van de jaren '80, die elkaar met echt oorlogstuig afmaken. De jeugdcriminaliteit in het postmoderne tijdperk als musical opgevat zou dus wel erg grimmig en bloederig worden.

Maar nu naar de musical zelf. Het decor bestaat uit een soort stalen geraamte dat een reeks flats in de Newyorkse achterbuurten voorstelt. Het is mooi en sfeervol, maar statisch en moet dienen als passe-partout voor alle scènes. Decor-ontwerper Lee Preedy diende waarschijnlijk sterk rekening te houden met de versjouwbaarheid op tournee.

De choreografie, getekend door Jan Tolk, is vrij eenvoudig, maar toch aantrekkelijk. De vocale inbreng viel wat tegen: Anne Clictour zingt prachtig als Maria, maar kan dansen noch acteren. Daan Van den Durpel als Tony handhaaft zich moeilijk. De solo's klinken erg smartlapperig, maar misschien ligt dit aan het Nederlands. De liedjes die door de groep vertolkt worden zijn, op wat uitzonderin-

gen na, vrij onverstaanbaar. De Nederlandse teksten zijn eenvoudige letterlijke vertalingen van de originele tekst.

Opvallend stijlvol was James de Groot als Bernardo. Het is duidelijk bijzonder moeilijk om zang-, dans- en acteertalent in één persoon te verenigen. De muziek, live door het KBVV-orkest, onder leiding van dirigent Max Smeets, was wat zoetsappig braafjes. Kortom, als West Side Story een van uw lievelingsstukken is en u wilt genieten van wat wervelende dansstukjes, dan hebt u vast een plezierige avond.

D. Louwyck

Voorstellingen op 23 oktober (Antwerpen), 4-5 (Turnhout), 10-11 (Brugge), 18-27 november (Gent), 29 nov.-1 december (Antwerpen), 16-17 (Hasselt) en 22-23 december (Kortrijk) en verder in heel Nederland.

Kilroy! is back! Het programma valt niet op het meest comfortabele tijdstip -s'ochtends vroeg, op werkdagen -, het loopt niet op de in Vlaanderen meest populaire zender wat praatprogramma's betreft-BBC 1-, geen programmagids geeft er nuttige informatie over -"praatprogramma met Robert Kilroy Silk" (?) - maar ik kan mij geen boeiender ontbijt wensen.

De formule is de volgende:

Robert Kilroy Silk praat uitgebreid (één item per programma) met een publiek van een 30-tal direct betrokkenen over een controversieel item.

Zijn benadering heeft vele kenmerken van de aanpak die Marcel Van Dam zo perfect gebruikte in *De Achterkant van het Gelijk*: de intellectuele, ethische, abstraherende discussie, vertrekkende van concrete situaties; komende tot conclusies, die alle hun eigen ontoereikendheid bewijzen. De situaties waarvan Robert Kilroy Silk vertrekt zijn echter geen bedenksels maar echt, beleefd en vertolkt door in de studio aanwezige protagonisten.

Wat Silk onderscheidt van de meeste gespreksleiders is het feit dat hij de lijn van de discussie vasthoudt, mensen probeert met elkaar in gesprek te laten treden, meningen confronteert, de overtuigende indruk geeft dat hij iets van een probleem wil begrijpen, het onderscheid

Een kassucces in Amerika, een bruisend stuk escapisme voor accountants die een gehele dag computertabellen met financiële analyses hebben gecheckt en 's avonds willen dromen over oerwouden waar dergelijke duivelsuitvindingen nog niet bestaan, waar de beschaafde mens nog geen colablik heeft geworpen, het territorium van de noble savage, Dundee. Ik ging er voor de tweede keer naar kijken. Wat ik nog wist van de eerste keer was dat ik gedacht had dat het "een heel mooie film" was. De tweede keer werd een teleurstelling. Het is geen film om meer dan één keer te zien. Het plot sleurt ons deze keer van het ene werelddeel naar het andere. Er duiken Miami-Vice gangsters op die natuurlijk weer het mooie meisje met cellulitis kidnappen. De Australische macho gaat erachter aan. Hij krijgt hulp van een paar aborigines met wiegelende balzakken die een of andere onnutte discipline hebben gestudeerd aan de universiteit en zich gedwongen voelen om aan heemkunde te doen om den brode. Een potpourri van clichés, slapsticks en gecopieerde moppen uit Croco-

TELEVISIE

Kilroy!

behoudt tussen ethisch redeneren en moraliseren, wéét dat het gaat om seksisme, racisme en armoede.

In de uitzending van dinsdag 18 oktober beleefde hij echter moeilijke momenten. Hij leidde een gesprek tussen enerzijds familieleden van in Brussel terechtstaande Liverpool-supporters en anderzijds familieleden/nabestaanden van Juventus-supporters. Er waren voldoende mensen, in beide vakken, die het Heizel-drama in een breed perspectief konden en wilden bekijken: sport en geweld, verantwoordelijkheid van Belgische autoriteiten, voetbalvandalisme en economische situatie, noem maar op, het is allemaal al gezegd. De discussie zit op een dood spoor en ook deze zeer bijzondere confrontatie brengt er geen beweging in.

R.K. Silk werd in de loop van het gesprek overmeesterd door een obsessie: de redelijkheid en het engagement van beide partijen moest en zou het mogelijk maken

dat de zusters/moeders van de Liverpool-"hooligans" praten met de Juventus-weduwen, dat het parallelisme in emotionaliteit wonden zou helen en dat men elkaars "boodschap" zou begrijpen.

Eén van de Engelse vrouwen was eerlijk en aangrijpend in de formulering van haar medeleven met de slachtoffers en van haar visie op de onschuld van haar broer. Zeker twee mensen werden door deze woorden niet geroerd: een 3 jarig Italiaantje dat zijn vader nooit heeft gekend omdat deze op de Heizel stierf, in beeld genomen om de dramatische geladenheid van het geheel te verhogen, zagen we onder de woorden van de Engelse uiteraard gewoon verder tekenen; de moeder van het jongetje antwoordde dat ze nooit zou vergeven.

R.K. Silk besloot de uitzending met een krop in de keel. Nadat ik even sluiks in de ogen had gewreven wist ik het zeker: ook Silk was in dit sensationele en dramatische onderwerp op hol geslagen. Ik waardeer-de weer ten volle de witte pagina van de Morgen op 30 mei 1985.

's Avonds word ik er in het RTB-nieuws toe verplicht met enkele terechtstaande Liverpool-supporters een pintje te drinken op de Brusselse Grote Markt -gezellig, net als toen, vóór de wedstrijd.

(mim)

FILM

Over krokodillen

dile Dundee I. En toch had ik er de eerste keer de gedachte aan over gehouden dat het "een heel mooie film was". Drie maanden geleden in het stadje gebouwd rond het nest van het Loch Ness Monster, Inverness. Een toeristisch bioscoopje. De regen druide al een gehele dag door. De Daily Telegraph als een puntdak beschermde ons natte haar. Tijdens de film dampten onze lichamen tegen elkaar. We droomden weg in de reisfolders van Australië: een novale woestijn vol meandrische rivieren, fotogenieke valleien met fauvistische kleuren en intieme inhammetjes met borrelende krekens en frisse vijvertjes. Alles prefab. De Australische held ontdoet zich daar van zijn hemd: tien jaar zonnebank, zeven kilogram badkristallen, vijf jaar fitness, vier facelifts, drie haarinplantingen en zeven haaruitplan-

tingen maken hem de ideale macho, de James Bond van de wildernis. Dan gebeurt wat iedereen vreesde: opnieuw haalt hij de darmen uit een valium-slikkende krokodil (vandaar crocodile twee). Na de film haasten we ons, opnieuw door de regen, naar ons bed & breakfast. We spurten de trap op. Koortsachtig zoek ik naar de sleutel. Zij heeft hem natuurlijk. Ik morrel de deur open en wij vallen binnen. Zij stroopt mijn jeansvest af en ik kijk naar de natte glinster in haar ogen. Zij duwt mij speels naar het bed toe en lacht. Conspirerend. Haar ogen maken zich groter. Ik streek met mijn hand over de natte gladheid van haar nek en vraag omdat ik toch iets moet vragen "vond je het geen mooie film?". Ze lacht hard en ik besef de inopportunititeit van de opmerking. Ze drukt me helemaal neer en doet mijn hemd open. Haar mond gaat heel dicht naar de mijne. Haar ogen bliksemen van guitigheid. Ik voel haar warme adem in een straal van mijn mond naar mijn oor gaan. "Een hééél mooie film", fluistert ze. Vandaar.

Walter De Brouwer

BOEKENWEEK BOEKENBEURS

1 t/m 13 november (10 tot 18 u.)

BOUWCENTRUM
Antwerpen

DUBBEL BOEKENWEEKGESCHENK:

- novelle "De eerste steen"
door MONIKA VAN PAEMEL

plus

- "BOEK IN VLAANDEREN '88-'89"
(350 pag. boekeninformatie)

GRATIS bij aankoop van 500 F boeken
(tijdens de "Boekenweek" in de
erkende boekhandel).

"Zou" want de wegen van de politiek zijn onvoorspelbaar en geluiden klinken wel eens anders wanneer ze vanuit de oppositie of vanuit de meerderheid worden vertolkt. Het decreet op de niet-openbare radio's, het kabeldecreet, de oprichting van VTM, de doorlichting van de BRT, de wet op reclame op radio en televisie, Super-Channel, Sky-Channel, Filmnet, de erkenning van regionale televisie-omroepen, de oprichting van een Raad van niet-openbare radio's, van een Mediaraad, van een Dienst Media binnen de administratie van cultuur... Het is een hele waslijst waar de SP en de Volksunie als voormalige oppositiepartijen tegenaan mogen kijken. Een groot pakket met heel wat onderdelen die vanuit de oppositiebanken met vele bezwaren onthaald werden en op zware tegenstand stuitten.

Point of no return

De wezenlijke vraag wordt dan ook in hoeverre beide partijen zich nu met hun aanwezigheid in de Executieve op dat mediadomein zullen of kunnen laten gelden? Wellicht wordt het allemaal een maat voor niets en kan men best nu al gaan wennen aan de idee van een volledige commerciële verkaveling van het radio- en televisiegebieden.

Is "the-point-of-no-return" dan inderdaad overschreden? Wij vermoeden alvast van wel en zetten even enkele argumenten op een rijtje.

In eerste instantie hebben de SP en de VU een aantal elementen niet zelf in handen. Gedurende de voorbije drie jaar en zelfs daarvoor, in de vier jaar van Geens I, zijn beide partijen op het domein van de media volledig buitenspel gezet. Ook al zaten ze toen mee aan tafel, de media-koekjes gingen bij manier van spreken aan hen voorbij en zijn toen door de twee andere partijen, de CVP en de PVV volledig verorberd.

De klok terugzetten?

De nakende uitbreiding van de Executieve en het feit dat christendemocraten en liberalen intussen toch een Vlaams regeerakkoord hadden -waarin trouwens heel wat aandacht gaat naar de media-problematiek- heeft geleid tot druk coulissenwerk en een reeks afspraken, waarop noch de SP, noch de VU vat had-

mediapolitiek in Vlaanderen

Oude wijn in nieuwe vaten?

Naar de verruiming van de Vlaamse Executieve is om allerlei redenen met veel belangstelling uitgekeken. Of het nu om een politieke stoelendans gaat of een fundamentele stap in de richting van een definitieve federalisering van ons land, doet hier weinig ter zake. Feit is dat de verruiming van de Executieve op een aantal beleidsvlakken heel wat inhoudelijke wijzigingen

den. Beide partijen hebben in het dossier dus heel wat achterstand op te halen en men kan zich afvragen of die hoedanook nog wel bij te benen is. Er hebben zich immers heel wat structurele en organisatorische wijzigingen voorgedaan en die veeg je niet zomaar van tafel.

De Vlaamse Televisie Maatschappij is daarvan een mooi voorbeeld. Tijdens de plannings- en ontwikkelingsfase van het kabeldecreet, en nadien van de VTM, was de commerciële televisiezender geregeld het voorwerp van de voorspelling dat het opzet ongedaan zou gemaakt worden. Nu, eind 1988, komt de VTM nog uitsluitend in het nieuws met zijn laatste aanwinsten op het vlak van personeel en programma's. De geluiden om de klok ooit terug te zetten, zijn al lang verstomd. Die gedachte is intussen én wettelijk én -vooral door de feitelijke situatie die inmiddels gecreëerd is- politiek-electoraal zeer moeilijk haalbaar geworden.

Veel meer dan wat scherpe kantjes afronden, zit er waarschijnlijk niet in. En dan krijgen de SP en de VU het nog zeer moeilijk om één en ander te realiseren. Met een eventueel eensgezinde stelling staan ze beiden nog niet ver en blijft de inbreng c.q. het akkoord van een derde partner een noodzaak.

De positie en de houding van de christendemocraten wordt in die optiek dan weer belangrijk en het is zeer de vraag of die partij wel tot afvlakken bereid is? Misschien wel, misschien niet, want tijdens het vorige coalitiehuwelijk met de liberale partner was de CVP op het mediadomein immers bijzonder meegaand en

kreeg minister Dewael nagenoeg vrij spel.

Beperkt politiek gewicht

Dat alles brengt ons bij een derde en wellicht het belangrijkste element: het politieke gewicht van het mediadossier voor de respectieve partijen. Afgezien van de inhoudelijke achterstand en de feitelijke situatie is die "politieke wil" ongetwijfeld het belangrijkste element van appreciatie.

In de voorbije jaren heeft de liberale partij als geen ander belangstelling getoond voor het mediadossier. De resultaten en de balans op dat vlak worden door haar ongetwijfeld als positief bestempeld. Veel verwondering hoeft het dan ook niet op te wekken dat men nog even -vier jaar!- met dat elan wil verder werken.

Geen van de drie andere partijen in de Executieve hebben ooit aan dat dossier een dergelijk gewicht toegekend. Het ziet er ook niet naar uit dat zoiets nu wel zou gebeuren. Men treedt tenslotte aan in een Executieve waar men door de uitbreiding van de bevoegdheden andere katten te geselen heeft. En op zijn beurt wil men straks toch ook scoren op het belangrijkste domein dat toevertrouwd werd, of het nu onderwijs, tewerkstelling of infrastructuur is. Het politieke accent voor de drie andere partijen ligt dus ergens anders én bij het tot een goed einde brengen van de staats hervorming én bij de nieuwe departementen die toevertrouwd werden.

Wanneer we het hierboven hadden over de elementen die men zelf niet in handen heeft dan gaat dat argument niet op voor het politieke gewicht dat men aan een dossier toekent. In tweede instantie speelt het "belang" dat partijen zelf aan een item hechten. Met het vorige voor ogen moet men voor het mediaterrain dan ook niet te veel hoop koesteren. Zelfs bij SP en VU zal de aandacht eerder gericht zijn op het beperken van de schade en het meepikken van een kruimel, dan op een fundamentele koerswijziging. Natuurlijk zijn er de cultuurecellen nog, die op het beleid van minister Dewael moeten toezien. Maar wellicht staan die voor zowat dezelfde opdracht als een stoomtrein die een TGV probeert in te halen.

En dat wordt dus hollen, om nog te laat te komen.

Patrick Herroelen

DOSSIER

De niet-commerciële film in Vlaanderen

Deze maand leefde Vlaanderen in de ban van het Gentse Filmgebeuren. Een groots opgezet project. Misschien was het je nog niet opgevallen, maar er bestaat ook zoiets als niet-commerciële film en niet-commerciële filmvertoning. Zelfs in Vlaanderen. Vanuit verschillende kleine en grote culturele centra worden pogingen ondernomen om de "betere film" bij Jan Publiek te brengen. Harry Houben, stafmedewerker bij het Dienstencentrum voor Plaatselijk Cultureel Werk (DPKW), is als filmkenner

reeds enkele jaren nauw betrokken bij het denken en organisatiewerk ten behoeve van de alternatieve filmvertoning. In het hiernavolgende dossier maakt hij een analyse van de organisatie, het ideeëngoed, het daadwerkelijke beleid en het bereik van de filmorganisaties in Vlaanderen. Hiermee belicht Toestanden de andere kant van de filmcultuur in Vlaanderen. Want filmcultuur, dàar gaat het hier om. Al is het niet duidelijk dat onze Cultuurminister dit ook al heeft opgemerkt.

In het nummer van april 1988 van het tijdschrift *Vorming Vlaanderen* schrijft Sylvain Van Labeke, voormalig directeur van de Federatie van Vlaamse Erkende Culturele Centra (FeVeCC), en mede-initiatiefnemer van het filmcircuit *Zien en Zijn*: "Tenslotte stel ik (...) vast dat *Zien en Zijn* momenteel veruit het enige niet-commerciële filmcircuit van betekenis in Vlaanderen is, dat op een methodische en continue wijze filmkunstwerken programmeert". Dit citaat suggereert dat de niet-commerciële film(vertoning) in dit ook op andere vlakken niet zo cultuurminnende land niet bijster veel voorstelt. Ten onrechte?

Laten we eerst eens het terrein verkennen, vooraleer we misschien onverantwoord streng oordelen.

Een oppervlakkige verkenning levert onmiddellijk twee vaststellingen en een

probleem op. De vaststellingen zijn: er is een kwantitatieve afname van het aanbod op het vlak van wat we traditioneel zien als niet-commerciële filmvertoning en kwalitatief gezien is er een belangrijke accentverschuiving opgetreden in het aanbod en de behandeling ervan door aanbieder én consument.

Wat is niet-commerciële film? Tegelijkertijd botsen we steeds opnieuw op het probleem van de begrenzing, de definitie. Dit is een kwestie waarover we nooit waterdichte afspraken hebben kunnen maken. Nochtans, moest er ooit een beleid komen dat rekening zou willen houden met de wensen en de eigenheid van de sector dient er wel één en ander opgeklaard. Wat is alternatieve film, of niet-commerciële film, of alternatief of niet-commercieel vertonen van film? Is het wel mogelijk een onderscheid te maken? Zolang we over deze kwestie niets afspreken, legt iedereen zijn grenzen waar het hem best past en wordt elke poging tot beleid bij voorbaat getorpe-

deerd. Het lijkt geen twijfel dat dit een strategie is die de wet van de jungle handhaaft en alleen de sterksten baat brengt.

Voor de doorsnee bioscoopbezoeker is de niet-commerciële film misschien synoniem voor de *moeilijke*, of *experimentele*, of *avant-garde*-film, in geen geval iets waar je met plezier naar gaat kijken. Het zijn documentaires voor vormingswerkers en politiek of sociaal geëngageerden: films "voor een goed doel", enzovoort. Het is de film die in de klas of in de universiteitszaal, in het volkshuis of in de parochiezaal gedraaid wordt.

Voor een bioscoopuitbater is de niet-commerciële film iets wat niet bestaat, en als het wel zou bestaan, zou het alleszins om een vergissing gaan. Uiteraard is het zo, dat elke film een produkt is van een industrieel (commercieel) proces en dat elke filmmaker wil dat een zo ruim mo-

gelijk publiek zijn of haar werk ziet.

Zinloos onderscheid ?

Het is al bij herhaalde pogingen zinloos gebleken een onderscheid te maken tussen commerciële en niet-commerciële film(s). Wat de ene alternatief noemt is voor de andere opgewarmde kost; wat tien jaar geleden als experimentele nieuwlichterij zijn plaats vond op al dan niet marginale festivals wordt nu op de TV vertoond. En, dichter bij de praktijk: wat in de ene lokatie (stad) dagelijks vertoond wordt, is op een andere plaats nieuw en gedurfd (denk maar aan de "Je vous salue, Marie"-zaak in Limburg).

Sinds de vormdiscussie in de *alternatieve filmorganisaties* doorgedrongen is, heeft men bovendien ontdekt dat vele films die om hun progressieve, tot denken aanzetende of provocerende inhoud geprogrammeerd werden, vrij slaafs de meest klassieke Hollywood-verhaalpatronen volgen, en als dusdanig ideologisch even "verdacht" zijn als hun "vijand", maar dit terzijde.

We hanteren hier als meest bruikbare definitie het niet-commerciële karakter van de filmvertoning; dit is een niet zo restrictief, maar een aan de gevarieerde realiteit beantwoordend criterium. Het niet-commerciële karakter kan enkel afgeleid worden uit exploitatievoorwaarden. Een film is niet meer commercieel of niet-commercieel an sich; hij wordt commercieel als hij in commerciële omstandigheden geëxploiteerd wordt. Tegenover de commerciële stellen we dan de culturele vertoning. We verplichten niemand zich bij deze zienswijze aan te sluiten. Noch deze visie, noch een andere kan betwistingen en grensgevallen uitsluiten. Het gevolg van deze visie is wel dat een filmvoorstelling voor een school in het kader van de lessen moraal een niet-commerciële voorstelling is, en of de vertoonde film nu *Apocalypse Now*, *Star Wars*, of *De staking '60-'61* heet doet er verder niets toe.

Minder filmclubs

Als we nu die *vertoningen* en alles wat er omheen hangt inventariseren, moeten we een teruggang vaststellen. Er zijn minder filmclubs. Er zijn minder actieve KFL-afdelingen (Katholieke Filmliga), en er zijn minder DAF-festivalletjes (De Andere Film). Jeugdclubs en traditionele

verenigingen plaatsen minder vaak filmvoorstellingen op de agenda. De twee belangrijkste Vlaamse niet-commerciële film distributeurs, Film International en Fugitive Cinema Distributie bestaan niet meer en er liggen nog maar twee "serieuze" filmtijdschriften in de Vlaamse kiosken. Niemand heeft het breed. Het *Zien & Zijn*-circuit klaagt over gebrek aan groeikansen. Dat 't Stuc in Leuven dit academiejaar een massa filmvoorstellingen programmeert is een magere compen-

VLAAMSE KASKRAKERS :
NIET-COMMERCEEL IN
WALLONIE

satie voor het verdwijnen van het Antwerpse Filmhuis. Treurig.

Er is al jarenlang een kwalitatieve verschuiving aan de gang. Eerst en vooral mogen we niet vergeten dat er ook in bioscoopland heel veel veranderd is. De grote zalen met roodfluwelen gordijnen en meer dan 1000 plaatsen zijn al lang verdwenen. In de plaats kwamen -en komen- de multi-complexen waar in de beste gevallen een deel van de *culturele* films een plaats krijgen. Vaker komen ze ook hier helemaal niet aan bod. De recente exploten van de Bert-familie op de Heizel wijzen in een richting die het weekendhuisjesterisme al eerder insloeg toen Center Parks en andere subtropische golfslagtoestanden op de markt hun intrede deden. Men wil niet meer op een ijzeren vouwstoeltje in een turnzaal naar een veel te klein en vergeeld scherm staren, waarop dan, met een onderbreking om het half uur, een grauwe gekraste prent geprojecteerd wordt, met onverstaanbare klank die bovendien van achteren komt. (Films vertonen is daarenboven duur geworden. Vroeger -tien jaar geleden- was een filmvoorstelling een goedkope manier om een avondje voor de vereniging te vullen; nu bedraagt de huur van een 16mm-film, inclusief projectietoestel al snel 4 à 5.000 frank. Bovendien vind je geen gek meer die gratis wil komen draaien).

Bon ton

Naast de verwenning van het publiek is er in het gehele culturele aanbod een structuurwijziging opgetreden. Men *geniet* cultuur als een vorm van sociale stratificatie. Men gaat naar het Festival van Vlaanderen en naar Mortiers Munt om *erbij* te horen. Men verdringt zich, bijvoorbeeld tijdens het Gentse Filmgebeuren voor voorstellingen van films waar men "uit vrije wil" nooit naartoe zou willen gaan. Men komt dan ook te laat en *kijkt* niet, maar dat terzijde. Sponsors en recepties zijn belangrijker. Het is bon ton in De Singel gezien te worden, of in de bar van het Cultureel Centrum (van Hasselt, of Dilbeek, of Hoeselt of Harelbeke, alles is relatief). Een individuele film slaagt er nog slechts zelden in een publiek te lokken, om de reden dat het een goede of belangrijke film zou zijn. Daarom is bijvoorbeeld De Andere Film al geruime tijd overgeschakeld van de programmatie van individuele films naar filmreeksen en festivalletjes, daarom koos de FeVeCC aanvankelijk voor een thematische aanpak. De circuitformule als noodzaak. Zoals het al uit deze beschouwing blijkt, gaat het om veel meer dan al dan niet gesubsidieerd filmvertonen; het gaat om cultuurbeleving, om omgaan met een kunstvorm, over kijken : onderwijs en vorming spelen hierbij een niet te onderschatten rol.

Een onvolledige inventaris

De Katholieke FilmLiga, de Socialistische Federatie van FilmClubs (SFFC), de Socialistische FilmAktie (SFA), De Andere Film en Bevrijdingsfilms (pluralistisch), Zien en Zijn (circuit van de Culturele Centra) en Jefi en Jekino voor de jeugd- en kinderfilm zijn de belangrijkste *eigenlijke* niet-commerciële filmvertoners en -verdelers in Vlaanderen. Daarnaast zijn de scholen een niet te onderschatten afzetgebied, en is er ook nog het Vlaamse o zo rijke verenigingsleven. Wie een heel klein beetje afweet van de organisatiestructuren waarin het hierboven opgesomde allegaartje thuishoort, spreekt direkt het woord *verzuiling* uit. Of met andere woorden : héél dikwijls héél weinig. De verzuiling van de (sociaal-)culturele sector betekent versnippering, betekent verder ook dat niemand echt goed kan werken, met voldoende middelen en dat er nauwelijks plaats kan zijn voor visie-ontwikkeling en vernieuwing. Verzuiling betekent dat vele organisaties blijven ronddraaien in hun kringetje van *zelfverzorging*, enkel werken voor gelijkgestemden, voor leden, waar mensen

worden aangeworven omwille van hun zuilgetrouwheid, en niet omwille van hun competentie. Vaak speelt dan nog een kwalijk partij- of vakbondsccliëntelisme mee.

Het wettelijk opgelegde pluralisme van de culturele centra met hun *Zien & Zijn*-circuit, biedt hier op zijn minst een kans voor een frisser windje. Hier zou men kunnen kiezen (en vaak gebeurt dat ook) voor creatieve mensen met ideeën.

Laten we nu even abstractie maken van occasionele vertoners, en alleen die organisaties onder de loep nemen, die van *film* hun hoofd- of enige bezigheid gemaakt hebben. Ik heb ze wat hoger opgesomd.

Al deze organisaties tesamen verbruikten voor hun werkingen, inclusief hun personeel, tijdens de afgelopen jaren ongeveer 10 miljoen frank per jaar van de Vlaamse Gemeenschap, toegewezen door de dienst *Volksontwikkeling*, voor het vormende en volksonwikkende werk met het filmmedium. Pedagogische motieven en volksverheffing zijn geenszins verwerpelijk, maar het vraagt wel enige goede wil om te aanvaarden dat een beleid voor het ondersteunen van de niet-commerciële filmvertoning het best kan gedijen in een 'regeling' die ook moet beantwoorden aan de noden van volkssterrenwachten, volksdansgroepen, volkshogescholen en 'culturele' verenigingen als de Kristelijke Werkliedenbond of de Socialistische Vooruitziende Vrouwen. Het was ook (tot '87) traditie dat subsidies méér dan een jaar te laat werden uitbetaald).

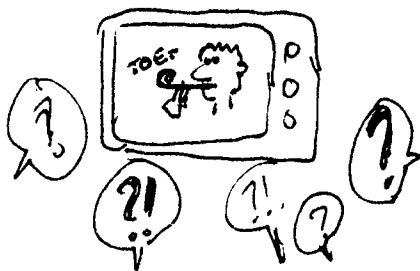
Geen beleid

Voor de film bestond er geen enkel adequaat beleid in Vlaanderen, eenmaal de stap van de filmproductie gezet. In 1986 werden hogergenoemde filmorganisaties overgeplaatst naar de *Filmdienst* van het Cultuurministerie, een dienst waaronder tot dan de Vlaamse filmproductie en -promotie naast enkele festivals thuishoorden. Ze namen hun budget mee en hebben tot enkel dagen geleden op een regeling gewacht die toeliet hen te subsidiëren voor hetgeen ze in werkelijkheid doen. Over de details van die regeling gaan we het hier niet hebben. Het is een regeling die alleszins als groot voordeel biedt dat filmorganisaties als filmorganisaties erkend worden. Nadeel is dat blijkbaar niemand eraan gedacht heeft dat deze organisaties al jarenlang met absoluut ontoereikende middelen functioneren (bijvoorbeeld met mensen die al 12 jaar werken in het "statuut" van tewerkgestelde

werkloze) en nu geenszins méér middelen zullen mogen verdelen onder mekaar.

Bijkomend element is dat ook andere, tot op heden niet-gesubsidieerde organisaties die wat met film doen, ook erkenning en subsidiëring kunnen aanvragen op basis van de nieuwe regeling. Principeel is dat prima in orde. (Wat ook kan gebeuren -zie het voorbeeld van het zogenaamde vijfde dekreet- is dat organisaties die niets te maken hebben met film erin geïnteresseerd raken omdat er ergens een

NIET-COMMERCIELE RECLAME
VOOR DE NIET-COMMERCIELE
FILM...
OP DE BRT !

potje voor is). In de praktijk betekent het echter dat men nog steeds geen enkele kans geeft aan permanente professionele ondersteuning van deze organisaties, en dat continuïteit dus even twijfelachtig blijft als voorheen.

Verdeel en heers

Het filmcircuit *Zien & Zijn* kende tot op heden geen eigen erkenning en geen subsidiëring: enkel de goodwill van enkele personeelsleden van een paar Culturele Centra en van FeVeCC met hulp van onder meer De Andere Film garandeerde dat circuit enige vitaliteit. Met de nieuwe regeling, uitgewerkt door het *kabinet* en de *administratie*, in zeer sporadisch overleg met het *werkveld*, kan *Zien en Zijn* een zelfstandige erkenning nastreven en misschien groeien. Zoals de zaken er nu voor staan, lijkt dit ten koste te moeten gaan van de *oudere* kollega's. "Verdeel en heers", wisten de Romeinen. Het hoger geschetste negatieve klimaat heeft ondertussen slachtoffers gemaakt. Fugitive Cinema Distributie en Film International, ik noemde ze eerder al, hebben er het bijtje bij neergelegd. Honderden goede maar minder bekende films die de rijke catalogi van die twee verenigingen uitmaakten zullen misschien nooit meer te zien zijn in ons land: films van Depardon, Dwoskin, Wenders, Faraldo, Fassbinder, Imamura,... Het fonds van Fugitive Cinema werd overgenomen door

het Brusselse Cinélibre, waar ook sinds kort Nederlandstalig personeel Vlaanderen "bewerkt", en enkele van de films van Film international vonden een nieuwe thuis bij Progrès Films. Het merendeel ervan is (voorgoed ?) verdwenen.

Deze kleine drama's illustreren mijns inziens al voldoende dat het niet opgaat toevallig actuele of succesrijke, groot-schalige of grootse, zelfs briljante projecten te subsidiëren (of te sponsoren -eigenlijk is dat hier hetzelfde), wanneer aan de basis geen professioneel bemande structuur aanwezig is om te garanderen dat patrimonium en kwaliteit kunnen blijven bestaan.

drie (trieste) actuele illustraties

Tijdens het Filmgebeuren van Vlaanderen-Gent (vorige week) werden onder de titel "Before Hollywood", Amerikaanse pioniersfilmjes van rond de eeuwwisseling vertoond in een zestal programma's. Waar je voor andere manifestaties in het kader van het Filmgebeuren pas na lang aanschrijven aan een ticket geraakt, liepen deze films voor quasi lege zalen.

Tijdens hetzelfde festival resulteerde de projectie van de stille klassieker *Visage d'enfant* met live-muziek in een heuse rel omdat de filmkopie die het Koninklijk Filmarchief ter beschikking stelde, te kort (ingekort?) zou zijn. Men had echter uit het oog verloren dat stille films niet aan de nu courante snelheid van 24 beelden, maar aan 18 beelden per seconde moeten vertoond worden. Een film kan zo 25% minder lang duren.

Tijdens lessen filmanalyse en filmgeschiedenis constateerde ik dat fragmenten van bijvoorbeeld Georges Méliès of The Marx Brothers als volslagen onbekend, bevreemdend, soms onbegrijpelijk werden ervaren. Kan je je voorstellen dat een gemiddeld geschoolde volwassene, die voor muziekgeschiedenis interesse opbrengt, nog nooit van Beethoven of Vivaldi gehoord heeft? En het niet *wil* horen?? Er is een gebrek aan filmcultuur, dat staat vast.

Een wringend subsidieschoentje

En hier wringt het subsidieschoentje, zowel dat van de Volksonwikkelaars als dat van kunstenpromotor Dewael. Waar zit de lange-termijnvisie die voor een bevordering van Cultuur in het algemeen, en filmcultuur in het bijzonder plaats en

middelen moet creëren? Hoe schep je een filmcultuur zodat "ongelukken" zoals hierboven geschetst in de toekomst vermeden kunnen worden? Dit is een vraag met verstrekkende afgeleiden: hoe creëer je een cultureel klimaat waarin een cultuurbewuste burger kwaliteit herkent en koestert? Voor film, of de audiovisuele wereld (de beeldcultuur) in het algemeen betekent dat ook: hoe zorgen we ervoor dat eigen (Vlaamse of Europese) beeldproductie enige levenskansen behoudt in de strijd met de Amerikaanse giganten?

Hoe kan men weten dat er een waardevolle Vlaamse, Waalse, Deense, Europese, of Afrikaanse beeldcultuur bestaat en, a fortiori, hoe kan men die dan waarderen, als men ze nooit te zien krijgt?

Een geïntegreerd filmbeleid.

Net zoals dat voor opera, theater, muziek, literatuur en dergelijke algemeen aanvaard is, moeten we film zien als een kunstvorm. Niet alleen als een industrie, als een commerciële activiteit bij uitstek. Niemand trekt nog in twijfel dat theater en opera en klassieke muziek enzovoort niet zonder subsidies kunnen blijven bestaan. Ze hebben een waarde die meer is dan hun handelswaarde. Voor film is dat net zo, al is deze kunstuiting nog geen 100 jaar oud.

Daarbij komt dat theater, dans, enzovoort op verschillende niveaus waarde hebben. Je hebt het repertoiretheater, de experimentele gezelschappen, de nieuwe creaties en stukken die al eeuwen gespeeld worden, omdat ze alle deel uitmaken van het cultuurpatrimonium en essentiële elementen zijn van het theaterbewustzijn. Zo is het ook met film. Men kan geen beleid voeren ter promotie van één of andere kunstvorm en ze tegelijkertijd deels amputeren.

Men kan niet miljoenen stoppen in het Festival van Vlaanderen en het muziekonderwijs uit de scholen bannen; men kan niet musea vol Ensors en Van Goggen subsidiëren en de academies sluiten. Men kan dus ook niet in de filmsector de markt zijn gang laten gaan en de archieven laten verkommeren. Ik hoop dat dit duidelijk is. In België hebben we een van de meest befaamde filmarchieven ter wereld, maar er is nauwelijks geld om hetgeen er opgestapeld ligt te restaureren; er is nauwelijks geld om hetgeen er is te laten zien. Laat

staan buiten Brussel.

In Nederland kreeg het Filmmuseum afgelopen jaar twee miljoen gulden méér dan voorheen. Dit Filmmuseum zorgt samen met een viertal gesubsidieerde niet-commerciële distributeurs voor de bevoorrading van een dik hondertal Filmhuizen. Deze filmhuizen zijn soms in oude bioscopen gevestigd of ze zijn verbonden aan culturele centra of het zijn privé-initiatieven, vaak klein gegroeid, maar in haast alle gevallen worden ze uitgerust en/of gesubsidieerd door de plaatselijke overheid. Sommige filmhuizen (een vijftal) draaien dagelijks 2 à 3 films in meerdere zalen. Op 35 mm, net als een echte bioscoop.

Verkommering

Om verschillende redenen is het niet mogelijk, noch wenselijk het Nederlands model zonder meer op Vlaanderen of België over te planten. Tradities, politieke bevoegdheden, commerciële structuren zijn anders.

Wat wél kan is het idee van de geïntegreerde aanpak van een culturele materie als film in het beleid inschakelen. In die aanpak spelen onderwijs en vorming, filmproductie, -distributie en -vertoning een rol. De culturele centra kunnen een plaats innemen die ze in Nederland niet hebben. Het archief en het museum hebben een belangrijke functie, evenals de omroep...

Het heeft geen zin de niet-commerciële filmvertoning te laten verkommeren, omdat film essentieel commercieel zou zijn, dus iets dat exclusief aan de bedrijven, aan de bioscopen dient voorbehouden te worden. Die bedrijven bestempelen dan vaak de niet-commerciële vertoners als concurrenten en nijpen ze dood. Ze vergissen zich.

Men moet inzien dat het creëren of stimuleren van een *filmcultuur* zonder meer een positieve zaak is, ook voor de commerciële cinema. Er bestaan geen exclusieve cinematheekbezoekers. De mensen die filmreeksen van *De Andere Film* volgen gaan ook vaak naar de bioscoop. Het is net zoals bij literatuur: gratis bibliotheken concurreren de boekhandel niet kapot. Mensen leren boeken waarderen; dan pas gaan ze ze kopen. Mensen die van huis uit klassieke muziek "ingelepeld" kregen, hoeven geen uitnodiging voor een receptie van een sponsor, maar gaan uit eigen beweging naar een concert, omwille van de muziek. Het bioscooppubliek bestaat momenteel voor 50% uit jongeren tussen de 16 en 24 jaar oud. Echte film liefhebbers zijn er

bijna niet meer. Film is amusement, tijdverdrijf, niet iets verrijkends, dat op zich waardevol zou kunnen zijn. De verregaande debilisering van onze bioscoopprogramma's en de als maar kortere carrière van een film illustreren dat. Deze vaststellingen zijn misschien nog meer dan de langzame verkommering van een alternatief circuit symptomen van het ontbreken van een doordacht cultuurbeleid....

Filmcultuur : nakende dood ?

Als Sylvain Van Labeke stelt dat er "niets" meer bestaat naast *Zien & Zijn* is hij pessimistisch. Niet alles is al dood: de Nationale Dienst voor Filmclubs had in 1987 nog met 450 organisaties contact (245 Vlaamse), waarvan er 150 regelmatig (1 à 2 maal per maand) een film vertonen. Dat is niet veel, maar ook niet niks. Positieve geluiden zijn dat Bevrijdingsfilms net 20 jaar geworden is, en dat *Andere Sinema* al 10 jaar uitgegeven wordt.

Maar hij heeft wel gelijk dat hij de alarmklok luidt. De schaarse, onvoldoende professioneel onderbouwde niet-commerciële initiatieven aan de grillen van de markt overlaten, zelfs met meer toeschietelijke sponsors, zal op korte termijn tot nefaste resultaten leiden.

Niet enkel voor die paar duizend cinefielen die uit alle hoeken van het land in de knusse zaaltjes naast het Paleis voor Schone Kunsten hun kick willen beleven, *Zien en Zijn*-voorstellingen volgen in het plaatselijk Cultureel Centrum, of *Andere Sinema* en *Film en Televisie* lezen, maar voor alle bioscoopbezoekers, die alleen nog maar vele versies van hetzelfde zullen hebben om uit te kiezen, in de cinema zowel als op hun 20 TV-kanalen. En ook voor de bioscoopuitbaters, de filmmakers, de "beeldindustriëlen", een bedreigd ras.

Als de filmcultuur sterft -en dit beletten is de enige taak van de "niet-commerciële filmvertoning"- zal de hele filmsector binnen afzienbare tijd een op alle vlakken te subsidiëren materie worden, kunstmatig in leven te houden, net zoals de opera. Waar zullen dan de middelen vandaan komen, als er nu slechts een potje van 10 miljoen gevonden kan worden.

Harrie Houben

“Schimmen verdwijnen als de dag aanbreekt, waanbeelden wachten soms op moordende feiten”

Actief in onder andere de Wielewaal hield Libbrecht eind 1972 een lange indringende toespraak voor deze ornithologische vereniging. De schriftelijke neerslag vindt men dus in “Natuurbeleving”, dat een sterk essayistisch en filosofisch karakter heeft. De Leuvense wijsgeer had het echt niet enkel over de vogels. Hij stelde buitengewoon kritische vragen, zoals: “Waarom moeten de ecologen sluitend bewijzen dat bijvoorbeeld pesticiden schadelijk zijn, en moet de industrie niet bewijzen dat ze onschadelijk zijn? Want, terwijl men “verder studeert”, mogen de milieuvuilers rustig hun gang gaan; van de “studerenden” verwacht men 100% sluitende wetenschappelijke argumenten, voor de anderen volstaan “economische motieven.” (p.17)

Fundamenten

De taak van de filosoof is natuurlijk indringende vragen te stellen. Wat betreft de zo complexe problematiek van het leefmilieu is de handschoen ditmaal opgenomen door de Gentse hoogleraar Etienne Vermeersch, met het verschijnen van “De ogen van de Panda”. Door zijn lucide kijk op uiteenlopende materies staat deze man borg voor een kwalitatief hoogstaande benadering. Tevens is hij iemand die steeds naar betrouwbare kennis heeft gestreefd en in die zin mag men hem evenzeer wetenschapper als filosoof noemen. Is Vermeersch nu plots irrationalist geworden? Verre van: “Afstand nemen van WTO (wetenschappelijk technologisch optimisme) betekent niet een terugvallen in irrationalisme en blinde fantasie. Maar het besef dat vooruitgang van wetenschap en techniek geen intrinsieke garantie biedt voor redelijkheid en menselijkheid, leidt wel tot de eis dat iedere stap op zijn eigen waarde wordt getoetst en dat criteria voor het sturen van de ontwikkeling worden uitgedacht.” (p.19) De auteur keert zich dus als *rationalist* tegen het grenzeloze vooruitgangsoptimisme. Hij bestrijdt de visie van Lynn White, als zou het jodendom-christendom aan de oorsprong liggen van elke

*Elke dag rollen in dit land
nieuwe boeken van de persen.
Maar hoe vaak gebeurt het dat in
Vlaanderen zo iets verschijnt als
een “milieu filosofisch essay” ?
Het antwoord is kort: uiterst
zelden. We kunnen ons slechts
enkele publikaties voor de geest
halen die deze richting uitgaan.
Daterend van 1973 bijvoorbeeld
“Natuurbeleving” van de
Leuvense professor Ulrich
Libbrecht, iemand die zich als
deskundige in de sinologie ook
grondig heeft toegelegd op de
oosterse wijsbegeerte.*

vorm van expansionistische beschaving. De oorzaken van de huidige situatie zoekt hij in het samenspel van een aantal blinde krachten vanuit wetenschap, technologie en kapitalisme.

Heroriëntering

Er valt heel wat te schrijven over de samengebalde visie van Vermeersch. We kunnen hier slechts een sterke aanbeveling tot lectuur verstrekken. Alleen nog dit. Zeer opvallend is dat in het denken van Vermeersch een merkwaardige evolutie valt waar te nemen, richting ecologische problematiek als referentiekader. Dat geldt trouwens ook voor andere gereputeerde collega's uit de “Gentse school”, die nochtans een grote verscheidenheid kent. Leo Apostel, die oude wijze man, aan wie de filosofen in Gent zo schatplichtig zijn, ziet in de milieuthematiek sinds enkele jaren een waardevolle invalshoek. Ook Rudolf Boehm is al geruime tijd bezig zijn kritische theorieën over wetenschap en technologie aan die problematiek te toetsen. Jaap Kruithof neemt het ene initiatief na het andere in een strijdbaar pleidooi tegen het ecofascisme: zijn boek “De mens aan de grens”, met een zware aanval op het antropocentrisme, de Club van Antwerpen en

onlangs Gaia gaan telkens uit van die fundamentele bekommernis. Kortom, een zeer dynamische en uiterst boeiende evolutie onder de Gentse filosofen. Maar niet alles klinkt unisono en er blijven vragen te stellen, onder andere aan Vermeersch.

Toestanden: *Als remedie tegen de milieucrisis prijst u in uw essay de universele naastenliefde aan. Is Vermeersch bekeerd tot het christendom, terug naar de oude stal?*

E. Vermeersch: De remedie moet alleszins gezocht worden in het stilleggen van de onbepaalde ontwikkeling van wetenschap, technologie en economie. De produktie moet natuurlijk doorgaan, maar binnen bepaalde grenzen en er moet een einde komen aan de ongelimiteerde consumptie. Hoe kunnen we nu de mensen warm krijgen om zich daarvoor in te zetten? Men kan ze bang maken door hen erop te wijzen dat ze zelf risico's lopen, op gevaar af dat de reflex ontstaat: het duurt nog wel een generatie, “het zal mijn tijd wel duren”. Wat we bijgevolg nodig hebben is een *toekomst-ethiek*. Uitgaande van de vaststelling dat de liefde tot zichzelf altijd al heeft bestaan, alsook tot de nabestaanden, moeten we een stap verder gaan. Liefde tot de mens in het algemeen, universele liefde is geen exclusieve van het christendom. In het Boeddhisme, in het Stoïcisme vindt men deze opvattingen op een uitgesproken manier terug. Maar als de christen zich door mijn voorstelling van zaken aangesproken voelt, dan zou ik zeggen: zoveel te beter.

Wat nu die oorzaken betreft: u zoekt ze in een soort van Cerberus, een driekoppig monster aan de ingang van de hel. Wetenschap, technologie en kapitalisme in één verbond; maakt u het zichzelf niet wat gemakkelijk met dit zogenaamde WTK-bestel, ook al klinkt dat misschien goed?
E. Vermeersch: De decisieve motor van wat er fundamenteel verkeerd loopt vindt men in ons economisch systeem, dat steeds meer produktiemiddelen gene-

reert, met als gevolg noodzakelijk opgefokte consumptie. Uiteraard is er een interactie met wetenschap en techniek, die dit alles mogelijk maken. Door nieuwe vondsten en toepassingen wordt de economie ten andere gestimuleerd. Het is een onontwaaarbaar kluwen geworden.

Is het niet nog veel complexer? Waarom bijvoorbeeld die ene tendens "kapitalisme" noemen en niet "industrialisme"? De oostbloklanden kennen relatief minstens zo prangende milieuproblemen. U verwijst enkel met een zijdelingse opmerking (p. 27) naar die analogie.

E. Vermeersch: Zo zou men het inderdaad kunnen bekijken. Het hoofdkenmerk van het kapitalisme is wel het herinvesteren om tot verhoogde produktie te komen. Welnu, ook in oostbloklanden zie je dat. Kijk eens naar de gigantische programma's die onder Stalin werden doorgedrukt.

Ik blijf een operationele definitie van "kapitalisme" missen. Als het gaat om de oorzaken van milieuverstoringen, dan stellen we toch vast dat in het oude Griekenland, Carthago of Egypte de natuur ook werd vernield. De rooibouw gebeurde weliswaar op minder grote schaal, men had er de middelen niet voor.

E. Vermeersch: Dat is juist. Ik wil er terloops op wijzen dat de oude Grieken en Romeinen een sterke notie hadden van "de wildernis". Die begon waar de beschaving ophield. De opvatting leefde zeer sterk dat men enkel binnen die beschaving kon leven, binnen dat geciviliseerd leefmilieu. Tegenwoordig krijgen we weer een verheerlijking van de wildernis (cfr. de geschriften van Aldo Leopold). Wellicht heeft dit ook te maken met het feit dat onze laatste restanten aan echte wildernis tegen een schrikwekkend tempo van de kaart worden geveegd. Natuurlijk klopt het wel dat dezelfde dingen vroeger ook gebeurden, die natuurdestructie en zo. Op dit ogenblik hebben we echter met een enorme acceleratie te maken.

Precies daarom is het zo belangrijk te weten of dat kapitalisme gradueel dan wel fundamenteel verschilt met wat zich vroeger voordeed. De Egyptische piramiden werden ook niet op één dag gebouwd. Men pleegde rooibouw op de omgeving en op de mensen. Ligt het verschil enkel in de technische middelen waarover wij beschikken?

E. Vermeersch: Neen, er is een fundamenteel verschil. De kapitalistische economie wordt gekenmerkt door een intrinsieke uitbreidingstendens. Vroeger werd voornamelijk geproduceerd in functie van directe behoeften. Een fabriek, ze wordt gerund met de bedoeling er 2 of zelfs 20 van te maken. Binnen de kapitalistische economie, met haar concurrentiekenmerken, betekent stagnatie de facto achteruitgang. Men moet dus steeds vooruit, men moet steeds rationaliseren.

Misschien lijkt dit alles wel zo logisch te passen in dat kapitalisme, lijkt dit allemaal zo efficiënt. Maar hier wordt bijvoorbeeld toch een afvalmeerpip gebouwd, die vele miljarden kost en dan ogenschijnlijk tot niets dient. Het zal natuurlijk wel in functie gebeurd zijn van een of andere belangengroep. Zo werden toch ook de piramiden gebouwd. De vraag is waar die uitbreidingstendens vandaan komt...?

E. Vermeersch: Wanneer en hoe ontstond de kapitalistische ondernemersmentaliteit? Er is een essentieel verschil met de gierigaard die geld in zijn kous stopt. Die

HOEZO ECO CATASTROFE?

pot het ook wel op, maar er gebeurt verder niks mee. De typische kapitalistische ondernemersmentaliteit bestaat erin dat men ook eerst spaart, maar daarmee investeert en dat hele proces herhaalt. Wanneer die attitude zich massaal heeft verspreid is een historisch probleem. Ik heb in "De ogen van de Panda" gewezen op de specifieke condities die op een gegeven ogenblik zijn ontstaan in Europa, op een ogenblik dat er wel culturele eenheid was, maar politieke verdeeldheid, wat tot concurrentie leidde. Er zou evenwel een doctoraat nodig zijn om dit alles uit te diepen, om de specifieke voorwaarden van die aanloop te onderzoeken. In de 12de, 13de, 14de eeuw krijgt men in een eerste fase het handelskapitalisme, later, na het begin van de weefnijverheid, de stoommachine enzovoort... tot we een exponentiële groei bereiken.

Ik mis in uw verhoog een belangrijk aspect: macht. Zou de impact van de mens op zijn milieu iets te maken kunnen hebben met onderling machtsstreven? De Amsterdamse hoogleraar Otto Duintjer ziet alle onheil komen van de tendens van de ene mens om macht uit te oefenen over de andere. Het streven naar dominantie dus...

E. Vermeersch: Men kan daarmee niet alles verklaren. Bepaalde daden werden vroeger vanuit een puur hongermotief gesteld. Een paar van mijn stellingen hebben ook te maken met louter biologische gegevens.

Het zou daarom belang kunnen hebben de link te onderzoeken die u in het begin van uw essay maakt. De mens zou a) voortdurend zijn technieken verbeteren en b) steeds nieuwe gebieden veroveren. Beide zouden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Waarom zou die conquistadoresmentaliteit zich steeds in ruimtelijke zin moeten uiten? De mens Vermeersch bijvoorbeeld heeft al heel wat kennis veroverd en beweegt zich nu op een nieuw terrein. Ecologisch gezien heeft dat echter geen implicaties...

E. Vermeersch: Wanneer een gemeenschap van mensen groter wordt, neemt de druk op het milieu toe, vervolgens hun aantal en dan wordt er ook naar nieuwe biotopen gezocht. Vergeet niet dat de mens binnen het ecosysteem eigenlijk geen vijanden meer heeft. Eenmaal men aan landbouw begint te doen, speelt daar weer het element verrijking. Het milieu wordt omgevormd, maar op zo'n manier dat de bevolkingsaanwas weer kan doorgaan.

Goed, laten we aannemen dat dit alles in "de aard van het beestje" ligt. Maar dan ook het streven naar macht. Zou het kunnen dat maatschappijen die erg hiërarchisch en machtsongelijk gestructureerd zijn een grote veroveringstendens vertonen?

E. Vermeersch: Dat is heel interessant, maar ik durf er niet op antwoorden. De Assyriërs bijvoorbeeld hadden een expansieve ingesteldheid. Ze overrompelden landbouwvolken, maar vervingen enkel de toplaag en lieten de rest ongemoeid. Ik kan niet zo voor de vuist weg een hele vergelijking maken. Het zou uitermate boeiend zijn om dat te onderzoeken.

Patrick Florizoone

De realpolitiek van de sovjet-bureaucratie

Met Gorbatsjov blijft de "vreedzame coëxistentie" met de VSA de topprioriteit voor het Kremlin. Maar in ruil voor economische voordelen doet men politieke toegevingen. Handelsrelaties met (jonge) kapitalistische staten uit de derde wereld zijn immers veel belangrijker dan de steun voor de Nicaraguaanse revolutie of voor de massabeweging die in Zuid-Afrika de apartheid bevecht.

Amerikanen in.

In de jaren '70 verloor de Sovjetunie haar bondgenoot Egypte, zodat haar rol beperkt werd tot de (militaire) steun aan enkele radicale Arabische staten, zoals Libië en Syrië, de zogenaamde exponenten van het internationaal terrorisme. Gorbatsjov wil deze marginalisering doorbreken en meer politieke invloed verwerven in de regio. Met de meer gematigde staten in de Golf worden de economische en politieke banden verder ontwikkeld. Diplomatiek wordt vooral Egypte bewerkt. Akkoorden voor technische steun en verkoopcontracten moeten de handel opnieuw op gang brengen. Ook Israël wordt niet uit het oog verloren. In Egypte ging men steun vragen voor een internationale conferentie met sovjetdeelname rond het Israëlo-Arabische vraagstuk. Dit zou dan moeten leiden tot de erkenning van de staat Israël, ook door de PLO.

Afrika

Ook de Afrikapolitiek is aan grondige herziening toe. Geef toe, het verlies van Egypte en Somalië, de chaos in Mozambique, de steun aan Libië, het probleem Angola enzovoort hebben de sovjet-invloed in Afrika nagenoeg gemarginaliseerd. Daarom ligt de versterking van de sovjetbelangen niet in haar militaire aanwezigheid in de regio, maar wel in haar

Op het 27ste partijcongres in februari 1986 heeft Gorbatsjov het sein gegeven voor wederzijds voordelige economische relaties, in het bijzonder met de meer dynamische kapitalistische staatjes uit de derde wereld. Over "nationale bevrijdingsbewegingen" of "landen van socialistische signatuur" werd nog nauwelijks gesproken. Daarbij is het duidelijk dat Gorbatsjov, in het belang van de Sovjet-VSA-relatie geen risico's wil lopen in politiek labiele, arme landen van de derde wereld die meer kosten dan dat ze opbrengen.

Deze politiek van wederzijdse dialoog en begrip gaat gepaard met de vraag tot internationale samenwerking bij de oplossing van regionale conflicten, de schuldenlast en het internationaal terrorisme. En intussen werden tal van diplomatieke betrekkingen hersteld.

Azië

Als belangrijkste handelspartner in Azië heeft India nagenoeg geen problemen gehad met politieke of militaire druk, noch met inmenging in haar interne aangelegenheden vanwege de Sovjetunie. Gorbatsjovs politiek is ook hier niet gericht op verspreiding van het socialisme, maar wel op het aanknopen van economische banden met landen zoals Indonesië, Thailand en de Filipijnen. In zijn "vreedzame coëxistentiepolitiek" met de VSA houdt Gorbatsjov evenwel nog een andere troef achter de hand: de verbetering van de relaties met China. Deng Xiao-Ping stelde echter drie voorwaarden: de sovjettroepen uit Afghanistan, de terugtrekking van de Vietnamese troepen uit Kampuchea en de verwijdering van de -op Chinese steden gericht raketten uit Siberië. De huidige politieke ontwikkelingen moeten de toenadering tussen Moskou en Beijing op korte termijn mogelijk maken. De steun aan het pro-Vietnambewind in Kampuchea is geen prioriteit meer voor het Kremlin. De normalisatie met Beijing des te meer. Toch zal het Kremlin Hanoi niet opofferen om evidente strategische redenen. Bovendien verontrust de her-militarisering van Japan de Chinezen zodanig dat ze bij de Sovjetunie een betere bondgenoot vinden dan bij de Amerikanen. Intussen blijven handelsrelaties met Japan niet uit: in joint-ventures voor de bouw van fabrieken en samenwerkingsakkoorden voor de ontginning van Siberië schakelt de Sovjetunie deze bondgenoot van de

economische relaties. Banden met Liberia, Nigeria en Tanzanië werden aangeknoopt. Regionale conflicten moeten volgens Gorbatsjov worden opgelost via internationale bemiddeling van de Verenigde Naties, met respect voor het internationaal recht en via wederzijds aanvaardbare toegevingen en dialoog. In zijn oproep voor een nieuwe internationale economische orde en zijn voorstellen "tot ontwapenen om te ontwikkelen" bekleedt Zimbabwe als "niet-gebonden land" een voorrangspositie, in Gorbatsjovs diplomatieke strategie. Ook het ANC is niet meer zeker van onvoorwaardelijke steun. Gorbatsjov doet afstand van maximalistische eisen en maakt het compromis tot leidraad van zijn buitenlandse politiek.

Latijns-Amerika

Latijns-Amerika, in de VS-invloedssfeer lijkt voor de sovjetleiders vrij onbelangrijk, zowel strategisch, politiek als economisch. Cuba, als erfenis van Chroestjov en Brezjnev, wordt niet meer als model voor economische ontwikkeling van derde wereld-landen voorgesteld. Cuba, zoals Vietnam trouwens zijn te kostelijk. Vandaar dat Nicaragua wel militaire steun krijgt om de contra's te bevechten, maar geen grootschalige economische hulp.

Zoals reeds vermeld wil het Kremlin zich niet storten in risicovolle en kostelijke avonturen in arme en politiek onstabiele landen. Daarbij komt dat de voorrangrelatie met Mexico niet mag worden vertroebeld. Mexico is niet alleen een zeer invloedrijke partner in de regio, maar biedt een belangrijke markt voor sovjetprodukten. Handels, culturele en wetenschappelijke akkoorden werden ondertussen gesloten.

Intussen heeft het charme-offensief van Chevardnadze en Gorbatsjov ook Argentinië en Brazilië bereikt. De sovjetbureaucratie voert een pragmatische politiek teneinde haar materiële en sociale belangen veilig te stellen. Haar buitenlandse politiek is dan ook niet anders dan *realpolitik* om de interne stagnatie en disfunctionering van de economie te boven te komen. Het partijcongres van februari 1986 heeft blijkbaar het idee van de wereldrevolutie definitief overboord gezet. Vervangt de theorie van het "socialisme in geen enkel land" de stalinistische theorie van het "socialisme in één land"?

Dirk Diels

MARS 1988 International

Gedurende een week zouden, zo heette het in de wervende taal van de initiatiefnemers, scheppende kunstenaars, regisseurs, acteurs, dansers, zangers, musici en de professionelen van de spektakelwereld, door hun aanwezigheid alleen al, Parijs tot de internationale hoofdstad van de podiumkunsten te verheffen.

De KMO's van de cultuur

M.A.R.S. is een onderneming die zich de bevordering tot doel stelt van de ontwikkeling van de internationale circuits die het spectacle vivant (de live show of het publieke podiumevenement) commercialiseren (sic). Een vakbeurs dus voor kopers en verkopers van spektakels. Deze jaarbeurs werd vorig jaar voor het eerst georganiseerd en de directie geeft als balans: 1500 professionele bezoekers, 60 voorstellingen, 175 stands en een omzet aan contracten, toernees en coproducties die geschat wordt op nagenoeg 200 miljoen BF. Dat is natuurlijk niet niks maar het blijft klein bier in vergelijking met ondernemingen als MIDEM bv. waar de multinationals van de cultuurindustrie zelf aan de tapkraan staan. "Het levende podium is dan ook de meest ambachtelijke en broze sector van de cultuurindustrie", zo verdedigt de afgevaardigde beheerder van M.A.R.S. Jean-François Millier zijn KMO, "en de groeikansen zijn er: we verwachten bij deze tweede uitgave 2500 professionele bezoekers, 70 voorstellingen (in vier Parijse theaters), 250 stands, een verdubbelde tentoonstellingsruimte,...Bij de selectie van onze voorstellingen werken de internationale en de gespecialiseerde artistieke commissies met drie criteria: artistieke kwaliteit, professionele kwaliteit en exportmogelijkheid. Vorig jaar vonden zowat 2/3 van de geselecteerde acts een koper..." Dater op M.A.R.S. zaken gedaan worden staat vast maar wat er over de toonbank gaat, blijft marginaal en dit niet alleen in economische termen. De grote concertorganisatoren en impressarios vertonen zich hier niet. Waarom zouden ze ook? Zij hebben andere kanalen en middelen voor hun spelletjes van vraag en aanbod.

In Parijs lijkt de voorbereiding van de 200ste verjaardag van de Franse Revolutie al enige opwinding te veroorzaken. Een groots spektakel moet dat worden. Jack Lang die niet alleen minister van Cultuur en Communicatie is maar ook tekent als 'le ministre des Grands Travaux et du Bicentenaire', opende aan het hoofd van zijn uitgebreide hofhouding op 11 oktober in de Grande Halle de la Villette 'Le Marché International des Arts de la Scène' (M.A.R.S. '88)

Al heeft M.A.R.S. de ongekroonde koningen van variété, jazz, po-rock, theater, ballet, klassieke muziek dan (nog) niet uit hun tenten kunnen lokken, toch slaagt ze er in om een menigvuldigheid van podiumacts te presenteren. Deze acts kan men meestal situeren in de schemergebieden tussen de geijkte genres zoals bv. dans, tussen theater en ballet, of een Greetje Bijma met vocalises tussen jazz en luisterspel of het Trio Bravo tussen slapstick en vrije improvisatie. Hier en daar vinden we ook enkele eigenzinnige afsplitsingen terug van meer bekende groepen of muzikale trends. Tomas Gubitsch is zo iemand, hij begon met een Argentijnse rockgroep, speelde in Europa tango met o.a. Mosalini en heeft nu zijn eigen trio dat zeer Frans klinkt. Minder gekende specialiteiten als romantische pianomuziek op een instrument uit die tijd of Spaanse barokmuziek voor twee fluiten en twee hobo's zijn ook welkom bij de organisatoren alhoewel al wat tot de klassieke muziek behoort op een uiterst minieme belangstelling bij de miniconcerten kon rekenen. En dan bieden zich ook nog een aantal jonge groepen aan omdat ze zich rijp voelen voor een doorbraak op de Europese podia zoals de Schotse jazzsaxofonist Tommy Smith en het Engelse strijkkwartet The Mistry Quartet.

Artiesten zijn geen hoeren

Aan de presentatie die deze artiesten gegeven werd, schort echter wat. Al werd dan ook gewerkt in de richting van concerten en voorstelling die zo weinig mogelijk zouden afwijken van het gewone optreden voor een gewoon publiek, slaagden de organisatoren er meestal niet in die omstandigheden te scheppen waarin deze performances tot hun recht kwamen. Nu eens voldeed de gekozen ruimte niet, dan weer liep het tijdschema hopeeloos uit de hand. De meeste evenementen liepen echter te pletter op de houding van het beroepspubliek dat al aan enkele nummers voldoende had om zijn oordeel te vellen en dan ook prompt, met veel of weinig gestommel de zaal verliet om elders nog vlug een flard van een videotape mee te pikken. J.F. Millier mag dan wel beweren dat aan de artiesten niet gevraagd wordt de hoer uit te hangen, van een aantal spektakels blijft alleen die enge sfeer van mensen die zich zelf op een totaal verkrampte manier trachten te verkopen in de wetenschap dat zij met hun defect demonstratiemateriaal het toch niet zullen halen. Alleen acts met een verbluffende eerste tien minuten en performers met een image dat onmiddellijk aanslaat, worden via deze commercials toegelaten tot het echte publiek.

Tijdens de colloquia die op het rooster van deze vakbeurs werden geplaatst, bleek dat self-promoting door de profs van de business als part-of-the-job beschouwd werd. Zeer professioneel heet het wanneer een pop-show als een reclamecampagne door een legertje medewerkers in elkaar wordt gepuzzeld en de titel van een song in de songtekst zelf als gezongen zelfpromotie maximaal wordt herhaald. Dit procédé dateert al vanuit het schlagertijdperk. Taal dus naar het hart van de aanwezige sponsors en public-relationmensen en die trouwens direct aansloot bij hun betoog om vanaf de conceptie van een artistiek product dat mikt op sponsoring rekening te houden met wat een onderneming aan imagebuilding, aan naambekendheid als tegenprestatie verwacht.

M. Vanattenhoven

Waar Samber en Maas Vloeien...

Vijf miljoen Europeanen zijn voor hun drinkwater afhankelijk van Samber en Maas. Tegelijkertijd is het Maasbekken een van de grote Noordzee-vervuilers. De Belgische industrie, gevestigd langs genoemde waterlopen, is hiervoor medeverantwoordelijk. Een goed jaar geleden voer Beluga, het laboratorium-schip van Greenpeace, Samber en Maas af om stalen van deze verontreiniging te onderzoeken. Dr. Catherine Wattiez stelde het eindrapport van dit onderzoek op.

In 1976 vaardigde de Europese Gemeenschap richtlijn 76/464 uit om de verontreiniging van oppervlaktewaters door gevaarlijke stoffen ongedaan te maken of te beperken. Die stoffen komen voor op twee lijsten: de eerste of zwarte lijst vermeldt de giftige produkten waarvan de lozing volledig dient gestaakt; op de tweede of grijze lijst komen de stoffen voor waarvan de storting dient beperkt. De kwalitatieve en kwantitatieve samenstelling van lozingen is in België zowel onderhevig aan nationale reglementen (algemeen reglement, sectoriële normen) als aan gewestelijke reglementen (lozingstoelatingen). Het algemeen reglement neemt de lijsten van de Europese

richtlijn over. De sectoriële normen voorzien per bedrijfstak welke uitzonderingen er mogelijk zijn ten opzichte van het algemeen reglement. Bijgevolg zijn deze normen op zich ontoereikend. Het Waalse Gewest-Decreet van 7 oktober 1985 voorziet dat lozingsvergunningen ter inzage liggen bij de administratie van de gemeente waar het bedrijf gevestigd is. De meeste gemeenten beschikken echter niet over deze vergunningen.

De tweede conferentie van de staten gelegen rond de Noordzee, in november '87 te Londen, maakte een precieze afspraak over de beperking van giftige lozingen: een vermindering tot 50% in de periode tussen 1985 en 1995. Van die richtlijnen, reglementen, decreten en afspraken is niet veel te merken in de stalen die de Beluga ophaalde uit Samber en Maas. Het Greenpeace-rapport komt tot volgende conclu-

sies:

1) Verschillende gevaarlijke produkten, vernoemd op de zwarte en grijze lijsten, komen voor in de lozingen van de fabrieken van het Maasbekken; zowel in het water als in het slib en de vissen. Eén voorbeeld: het rapport toont aan dat de lozingen van onder meer de NV Solvay te Jemeppe-sur-Sambre, kwik bevatten, dat geaccumuleerd in vissen, concentraties bereikt van 1,5 mg per kilo verse vis. Dit is 1,2 mg te veel. Het gaat hier niet alleen om een aanslag op het milieu maar ook om een gevaar voor de volksgezondheid.

2) In vele gevallen lozen de bedrijven de stoffen, voorkomend op de zwarte en grijze lijsten, zonder toelating. Andere ondernemingen storten regelmatig meer dan officieel voorzien.

3) Alhoewel de internationale akkoorden een beperking van de gevaarlijke lozingen opleggen, evolueren de sectoriële normen in België op zulke wijze dat er hier sprake is van een status quo en zelfs van een verergering.

4) De controle op lozingen is praktisch onbestaand in Wallonië.

Catherine Wattiez

Pros Zeklos

AIDS en racisme

Een nieuw boek van het Panos Institute (vroeger *Earthscan*) geeft hierop een antwoord. De Belgische maatregelen, net zoals de tientallen andere (en even nutteloze) maatregelen in andere landen, zijn het symptoom van een hardnekkige en kwalijke aandoening die de kop opsteekt wanneer zich iets voordoet als de huidige AIDS-epidemie. Bij gebrek aan een oplossing zoekt men namelijk een schuldige. De middeleeuwse pest kregen de Joden ten laste gelegd (ze zouden de bronnen vergiftigd hebben). De zestiende-eeuwse syfilisepidemie werd overal in Europa op de rekening van een buurland geschreven.

Feiten

Eerst, de feiten. AIDS werd eerst waargenomen als een typische ziekte van Noord Amerikaanse mannelijke homoseksuelen. Via besmet bloed verspreidde de ziekte zich ook onder transfusiepatiënten. Druggebruikers gaven de ziekte met besmette naalden door. Het blijkt dat het HIV-virus dat AIDS veroorzaakt, via sperma of bloed overdraagbaar is. Het virus teert op witte bloedcellen (lymfocyten) die ons lichaam meestal tegen infecties beschermen. De ziekte wordt dus ook onder heterosexuele partners doorgegeven.

De volle draagwijdte van de ziekte werd eerst onderschat en het wetenschappelijk onderzoek bemoeilijkt omdat een betrekkelijk lange periode bestaat tussen het besmet worden en het ziek zijn. Na publicatie van de eerste Amerikaanse artikelen bleek het nieuwe ziektebeeld overeen te stemmen met gelijkaardige waarnemingen van artsen in andere landen, voornamelijk in Europa en Afrika.

De neiging om zondebokken te zoeken werd in de hand gewerkt door enkele factoren in het AIDS-onderzoek. Het feit dat de eerste Amerikaanse waarnemingen binnen een welbepaalde groep plaatsvonden, heeft de idee van een "risicogroep" gelanceerd. Nieuwe waarnemingen leidden dan tot de uitbreiding van het aantal "risicogroepen": homo's, transfusiepatiënten, druggebruikers.

Vrij snel doken ook de Haïtianen als "risicogroep" op, want er waren relatief veel gevallen onder deze *boat people* die Papa of Baby Doc waren ontvlucht, richting VSA. En ze bleken noch homo noch druggebruiker te zijn. Achteraf is gebleken dat de Amerikaanse artsen, die voor dit onderzoek verantwoordelijk waren, geen Frans of Creools spraken. Ze hadden ook niet in de mot dat de vraag "Bent u

De Belgische regering heeft maatregelen getroffen om alle beursstudenten uit ontwikkelingslanden een bloedanalyse te laten ondergaan om te zien of ze het AIDS-virus hebben (HIV-1 of HIV-2). Want AIDS is endemisch in bepaalde ontwikkelingslanden.

AIDS is ook endemisch in New York, Washington en San Francisco, maar Amerikaanse studenten (of soldaten) worden niet getest. Belgen, die uit ontwikkelingslanden terugkeren, evenmin.

Toeristen ook niet. De bewuste maatregelen zijn dus volstrekt nutteloos voor de bestrijding van AIDS. Waarom zijn ze er?

homosexueel?" anders ervaren wordt door een politieke vluchteling dan door een New Yorkse gay. Het heeft enkele jaren gekost om deze misvatting recht te zetten en de Haïtianen niet meer als "risicogroep" te classeren.

"Oorsprong"

Men is vrij snel op zoek gegaan naar de oorsprong van het nieuwe virus. Daarin zijn er drie dingen fout gegaan. Het grote aantal AIDS-gevallen in Midden-Afrika leidde te snel tot de conclusie dat de oorsprong van AIDS daar te vinden was. Die voorbarige conclusie werd "bevestigd" door een HIV-positieve analyse van enkele oude bloedstalen. Pas later is gebleken dat die analyse niet verfijnd genoeg was en dat de bewuste stalen in feite negatief waren. Maar inmiddels was er ook een apenvariant van HIV ontdekt,

eerst bij Aziatische apen en later bij Afrikaanse. Latere proeven hebben echter deze Afrikaanse "SIV" niet kunnen bevestigen, integendeel. Toch weten veel mensen (Le Pens *Front National* inclusief) te vertellen dat AIDS in Afrika begonnen is. De "ontdekkingen" worden uitgebreid bericht; de rechtzettingen wat minder.

De verklaring voor de hoge frequentie van AIDS in Afrika is niet wezenlijk anders dan die voor het feit dat AIDS in de VSA nu hoofdzakelijk zwarten en Latino's treft. Deze zijn namelijk ook de armste mensen en arme mensen, net zoals arme landen, worden het meest getroffen door eender welke epidemie.

De kans op HIV-besmetting is groter wanneer men een andere (onbehandelde) geslachtsziekte heeft, omdat deze de overdracht van sperma naar bloed vergemakkelijkt of omdat de reeds bestaande ziekte voor een concentratie van witte bloedcellen zorgt, waarop het HIV-virus teert. Geslachtsziekten in het algemeen komen zeer vaak voor in Afrikaanse steden, namelijk net zoveel als in de Europese steden toen deze onder druk van de industriële omwenteling opbloeden en de bevolking van het platteland aanzogen. Maar hier werden de geslachtsziekten door een brede medische aanpak teruggedrongen.

Een vergelijking uit het Panos-boek illustreert het probleem. Oeganda's AIDS-programma krijgt internationale steun, ter waarde van 27 miljoen dollar. Een enkele universiteit in de VSA (Johns Hopkins) gaf voor eigen AIDS-onderzoek 42 miljoen dollar uit in 1987 alleen, plus nog eens 40 miljoen dollar voor externe onderzoekscontracten. In West-Europa hebben we één dokter per 470 inwoners; Oeganda heeft er één per 21.000.

Dit wisten we natuurlijk al. Zoals men in de middeleeuwen ook wist dat de Joden hetzelfde water als iedereen moesten drinken. Maar sommige dingen raken snaren die zo gevoelig zijn dat ze de redelijkheid overstemma. Vandaar dat iedereen zo snel gelooft dat AIDS een "Afrikaanse" ziekte is. Vandaar dat er discriminerende en racistische HIV-testen kunnen worden ingevoerd, hoewel ze geen ene moer helpen in de strijd tegen AIDS. Vandaar dat we nog steeds over "risicogroepen" spreken, terwijl er in feite enkel risicodrag is.

Het nieuwe Panos-boek is broodnodig.

Frank Winter
"Blaming Others", Renée Sabatier en anderen,
Panos Publications Ltd., 167 blzn., 4,95 pond
(±300 F).

DEBAT

Vrouwen en onderwijs

Hoe gelijk is gelijk?

"Wie de koeien melkt in Zwitserland, het verschilt van vallei tot vallei", aldus Lily Boeykens, voorzitter van de Nationale Vrouwenraad op de studiedag "Mensenrechten en Onderwijs voor Vrouwen" die zaterdag in Brussel werd gehouden. Daarmee wilde ze aantonen dat cultuur en traditie een opsplitsing maken tussen mannen- en vrouwenwerk, maar dat vrouwen alle beroepen kunnen leren die traditioneel door mannen worden gedaan.

POSITIEVE DISCRIMINATIE
IN HET ONDERWIJS ?

het onderwijs. Maar dat wil niet zeggen dat ze nu ook gelijk vertegenwoordigd zijn in alle vormen van onderwijs. Er zijn problemen in het katholieke net, waar nog zeer veel niet-gemengde scholen zijn, zodat bepaalde beroepsscholen alleen voor jongens, andere alleen voor meisjes openstaan. Maar er is meer: coëducatie is helemaal geen garantie voor meer gelijkheid. In het rijksnet ziet men een zeer traditionele segregatie volgens onderwijsvorm. Ik verwijs naar het uitgebreide cijfermateriaal in brochures van Miet Smet. De vraag die zich hierbij opdringt, is waarom deze opdeling zich precies daar zo hardnekkig handhaaft waar wettelijke bepalingen de ontplooiing van meisjes niet meer in de weg staan. De traditionele richtingen die door meis-

Naarmate de vrouwenproblematiek meer en meer geïnstitutionaliseerd wordt, doet er zich een vreemd verschijnsel voor: plots worden allerlei mensen als deskundigen naar voren geschoven die tot nu toe nooit blijk gaven van een specifieke belangstelling ter zake. Zij buigen zich, vanuit hun eigen werkterrein, even over het probleem van de vrouwen en zeggen daar dan wat over. Meestal ook ingeleid met ronkende titels, die de arrogantie waarmee zij hun bevindingen voor de enige "wetenschappelijke" waarheid verkopen, kracht moeten bijzetten. Neem bijvoorbeeld de cursus "Vrouwenstudies" aan de Universiteit Antwerpen, louter een voordrachtenreeks van sprekers die vaak (niet altijd!) minder deskundig zijn dan de cursisten. Of het Vrouwencentrum aan de VUB, dat er maar niet in slaagt zich uit te bouwen omdat er in de coulissen gebakeleid wordt over wie de verantwoordelijkheid "krijgt". Kortom, de postjesjagerij, de politieke benoemingen en de verzuiling nu ook op het terrein van vrouwenemancipatie.

Gemengd onderwijs

Goed, zo staat het er dus voor en zo ging het er ook aan toe op de studiedag "Mensenrechten en Onderwijs voor Vrouwen", georganiseerd door de Nationale Vrouwenraad. Wie daar als leerkracht met ervaring en feministisch bewustzijn dacht iets nieuws te horen, kwam flink bedrogen uit. Wat hier ter studie lag, is elders veel grondiger, veel beter en veel vernieuwender gebracht door mensen die ernstig onderzoek deden. Ik denk hier aan belangrijke studies in Nederland, aan onderzoeken in Gent aan het Centrum voor Historische Pedagogiek, om er maar twee te noemen.

Coëducatie

Wat is er nu eigenlijk aan de hand in het onderwijs? Wettelijk hebben sinds 1984 (!) jongens en meisjes gelijke toegang tot

jes gekozen worden, bieden veel minder tewerkstellingsmogelijkheden en lagere lonen. De verklaringen voor hun keuze zijn zeer complex en complementair, en het antwoord gegeven op de studiedag verre van bevredigend. Een cultuur-kritische benadering, zoals ik die hoorde van Prof. Dr. Willy Wielemans van de KUL, is zeer onvolledig. Het mannelijk terrein van de rationaliteit wordt hier tegenover het vrouwelijk terrein van het relationele gesteld, waarbij dan wel gepleit wordt voor de herwaardering van de vrouwelijke relationaliteit als hefboom van emancipatieprocessen. Deze theorie bevat gevaarlijke rolbevestigende vooropstellingen en moet zeker gecorrigeerd worden door een socio-economische analyse.

Positieve actie

Er zijn dwingende maatschappelijke structuren die de vrije keuze van meisjes sterk beïnvloeden. Daartoe hoort de hele socialisering tot het moederschap als hoogste levensvervulling. De school kan proberen om, zoals Nicole Vettenburg het stelde, meer algemeen emanciperend te werken, maar daartoe moeten de materiële middelen aanwezig zijn (kleinere klassen ondermeer) en een globaal beleid. En precies in het onderwijsbeleid zijn vrouwen ondervertegenwoordigd. Zo lang vrouwen niet mee de onderwijsvisie bepalen, geen beslissingsrecht hebben in de budgetten, is de vervrouwelijking op de lagere echelons een slechte zaak voor het onderwijs en voor de leerlingen. Ik zie dan ook positieve actie (het geven van voorrang aan vrouwen bij gelijke kwalificatie) als een van de vele stappen om roldoorbrekend te werken. Hoe dat kan, zou voor mij het onderwerp kunnen zijn voor een zinnige studiedag, op voorwaarde dat echte deskundigen het spreekgestoelte op mogen. Misschien vrouwen die vanuit hun feministisch engagement al jarenlang met die problematiek bezig zijn?

Kitty Roggeman

Is er nog leven na het Vlaams Blok ?

Vorige week boden we een platform aan woordvoerders van zes politieke bewegingen, die het over de rechtstreekse gevolgen van "het verschijnsel" hadden. Deze week stellen we het debat breder open, door te peilen naar de reacties van een aantal mensen uit de culturele sfeer. De score van het Vlaams Blok, vooral in Antwerpen, stelt inderdaad een breed maatschappelijk probleem.

Frans Boenders (criticus)

Het Vlaams Blok? Het adjectief *Vlaams* zal mij weer voor jaren doen blozen. Ik had er mij haast mee verzoend. Maar na de jongste gemeenteraadsverkiezingen wil ik mij, sterker dan ooit, definiëren als 'Nederlandstalige Belg'. Ik weet het, het is omslachtig en lang niet zo geBlok als het *Vlaamse* "Vlaming", maar de afstandelijkheid ter zake wordt voor mij opnieuw een plicht.

Een tweede bron van schaamte: dat ik in Antwerpen ben geboren en getogen. Ik heb 'mijn' stad altijd een warm hart toegedragen. Maar nu twee op de tien Antwerpenaren zich gaarne als racist melden, begint het me zuur op te breken dat ik niet in Brussel ben gaan wonen. In de hoofdstad betuigen ze hun adhesie voor een fraudeur, inderdaad een veel minder antipathiek soort mens dan racisten.

Het weerzinwekkendst van de hele zaak vind ik de 'heilige' verontwaardiging die de gevestigde politieke klasse tentoonspreekt ten aanzien van deze racisten. Ze heeft al jaren de kans onbenut gelaten om de niet-Belgen die in dit land aan de kost komen (ik heb het niet over diplomaten, ambtenaren van de EEG of Nederlanders die in Brasschaat en omstreken in rianten panden wonen), te betrekken bij onze eigen levensvorm. Ze doet al jaren of haar neus bloedt. Ze heeft het al jaren veel te druk met de eigen partijkruidenierderij. Ze zit al jaren te timmeren aan een *Vlaamse* identiteit. 'Vlaanderen leeft', roept ze uit. En als het Vlaams Blok laat zien hoe Vlaanderen dan wel leeft, doet ze alsof ze hevig is gekrenkt in haar edelste

humanitaire gevoelens. De zondebok is gevonden!
Een farizees spektakel.

Paul Rigauumont (werkplaats filosofie en informatica)

1. De morele verontwaardiging van de overgrote meerderheid van de politici, culturele tenoren en andere hoogwaardigheidsbekleders bij een feitelijk racisme van een deel van de bevolking, is als reactie uitermate interessant. Wat men niet durfde voor waar te houden, ontbond zijn duivels: het volk toonde weer eens zijn afschuwelijke leegte en gedachte-loosheid. Het toonde zich in zijn verknochtheid met een aards bestaan weer eens te meer racistisch, dit wil zeggen dat het denkt zijn eigenheid te kunnen veilig stellen door uitsluiting en discriminatie van datgene wat als bedreigend wordt voorgesteld. Eensgezind wordt het *feitelijk* en lokaal racisme tot een natuurlijk racisme van het volk versmolten. Om het politiek te veroordelen of om het dema-

den beschermd.

2. De politieke reactie op het *feitelijk* racisme van een deel van het volk houdt een veroordeling in van dat volk tot de status van onzelfstandige burger. De verontwaardiging van de politieke klasse is een symptoom van de wijze waarop deze heren het volk tot een negatief bepaalde entiteit herleiden. *Men* blijft het volk voor zijn *onmacht* sanctioneren! In de verontwaardiging van de politici schemert de idee van de onrijpheid, domheid en naïveteit van het volk. In het linkse en rechtse politieke vertoog sluimert de idee dat het volk als realiteit op een dwangmatige manier tot stand komt door gehoorzaamheid aan de staat en zijn instellingen. Het begrip *volk* kan tot op heden toe niet losgemaakt worden van de autoritaire en dwangmatige bepalingen waarmee dit begrip aan het concrete individu wordt opgedrongen. Hoe kan een concreet individu zijn vrijheid in het volk (h)erkennen, zonder zich te moeten kwetsen aan de scherpe kanten van het arbeidsprobleem, het woningprobleem, het veiligheidsprobleem? Allemaal dubbelzinnige problemen die door de staat en met hulp van haar bureaucratie totaal ondoorzichtig zijn voor het individu. Zich te pletter lopen, dol draaien, overspannen raken zijn de gevolgen waarmee het individu deze bovenvermelde problemen tracht aan te snijden. Van staatswege geniet het individu van geen enkele vrijheid om zijn begrip van een volk te herbepalen en te formuleren! Wat rest is de dwang van de eenheid en de zuiverheid zoals de staat die eist en waarmee de politieke reactie op het vermeende racisme van het Vlaamse Volk op een vreemde wijze concordeert.

3. Het *feitelijk* racisme van een deel van de bevolking en de verontwaardiging van politici en gevestigde hoogwaardigheidsbekleders zijn relevant. Beide worden als individuele pseudo-gebeurtenissen vanuit een fenomenaal staatsra-

gogisch te gebruiken: waar ligt het verschil? Duidelijk is alleszins de geringschatting van de kiezer door de politici. Die kiezer wordt voorgesteld als een slachtoffer dat tegen zichzelf moet wor-

cisme geïnterpreteerd. Het ligt voor de hand dat een deel van het volk reageert op de willekeur waarmee de staat het probleem van arbeid, van woning, van veiligheid en gemeenschap langs *immigranten* heeft gekanaliseerd. De verontwaardigde reactie van de politieke leiders op het onvermogen van het volk om op te tornen tegen deze staatswillekeur, ligt even goed voor de hand.

Minder evident is blijkbaar de idee dat het volk spraakzaam en actief zichzelf zou kunnen bepalen, voor zover het concrete individu onmiddellijk inspraak opeist voor het eigen lichaam en het de dwang van de bio-politiek van de staat weigert.

Walter Tillemans (regisseur)

Het wordt me bang om het hart wanneer ik zie met welke verslagenheid de politici de jongste stembusuitslag met de spectaculaire vooruitgang van kleine partijen, becommentarieerden. Voorzichtigheid alom en spijt? Had men dan niets geleerd van de 10% bij de nationale verkiezingen? En van het effect dat goedkope slogans in een politiek en ideologisch vacuüm kunnen bereiken? Was er niets ondernomen? Heeft men de bevolking wel voorgelicht? Is men het contact met de basis kwijtgeraakt? Waarom heeft men de deur laten openstaan voor al te simpele slogans? Slogans die inspeelden op de radeloosheid en de uitzichtloosheid die een goed georchestreerde crisissfeer heeft opgeroepen. En waartegenover geen -humanitair-programma geplaatst wordt. Wanneer werd er ooit zoveel luxe geëtaleerd, zoveel schaamteloze bluf vertoond, zoveel pseudo-deskundig-economisch gezwets over ons uitgegoten als in deze tijd van grote en aanhoudende werkloosheid? Waar blijft de politieke wil om uit die tunnel te geraken? Of rekent men er in stilte op dat die kleine partij met haar simpele slogans de klus zal klaren? De moor heeft zijn werk gedaan, de moor kan gaan? De gastarbeider heeft zijn werk gedaan, zijn zoon kan gaan? Dan speelt men het gevaarlijk spel dat in Europa in de jaren '30 nog gespeeld is. Toen was het de jood, nu de immigrant.

Uit deze stembusuitslag blijkt eens te meer de achterstand op humanitair en cultureel vlak die in onze stad aanwezig is. Naast de sanering van vervallen buurten, waar de stille oorlog broeit tussen de armen, zal een gedurfde, eerlijke en verbeeldingrijke voorlichtingspolitiek nodig zijn. En vooral de erkenning van de aan-

wezigheid van deze immigranten, met hun cultuur en hun stem, in onze samenleving. In plaats van "eigen volk eerst", "de mens eerst". Vlamingen moeten maar eens ophouden te zeuren over AVV-VVK, gezond chauvinisme en eigenheid, zolang ze de menselijkheid die ons over alle grenzen van taal en huidskleur bindt, niet erkennen en uitdragen.

Julien Weverbergh (uitgever)

De belangrijke score die het Vlaams Blok in mijn geboortestad heeft behaald, verontrust mij niet bijzonder. Mijn zorg zou groter zijn, als 17% van het Antwerpse kiezerskorps inderdaad fanatiek ultra-rechts zou zijn. Een precieze analyse van wie op de operette-achtige partij stemde is niet beschikbaar, maar ik denk dat er twee soorten stemverspillers zijn geweest: het ongeveer 5% uiterst rechtse volksdeel, dat structureel in iedere maatschappij aanwezig is en recht op zijn overtuiging en partij heeft. Verder 12% malcontenten, waarvan velen post factum zullen geschrokken zijn toen ze realiseerden dat hun stem de partij versterkte van een klein venijnig heertje dat in jammerlijk Nederlands over Vlaamse Erfenissen en Rechten spreekt waar zij, die malcontenten, verder geen moer om geven. Alhoewel er twee op tien bewoners uit mijn buurt of kennissenkring op het Vlaams Blok hebben gestemd, heb ikzelf nog niemand ontmoet die ervoor durft uitkomen. Eenzelfde situatie beleefde Frankrijk, na de triomf van blaaskaak Le Pen bij de eerste verkiezingsronde. Ook toen vond men nauwelijks mensen die durfden getuigen dat zij voor Le Pen

VLAAMS BLOK BLOKT !

hadden gestemd. Bij de volgende ronde haakten zij haastig af. Een groot deel van de Blokkiezers heeft alleen maar zijn stem uitgebracht uit balorigheid, uit onvrede met de programma's van de 'eigen' partij, uit wraak op een of andere mandataris die

neef Oscar het beloofde plaatsje niet bezorgd heeft, uit misprijzen voor de steeds meer teloorlopende moraliteit bij het politiek bestel, uit gebrek aan afgetekende persoonlijkheden in de andere partijen, en, zonder twijfel heeft 'men' op het Blok gestemd uit wrevel over de Bogerokanen. Wie niet in een buurt waar immigranten écht rondlopen woont, onderschat de kwestie wel eens. Ik woon op een paar stappen van 't museum' in Antwerpen. De tuinen rondom het gebouw zijn speelterrein voor de buurtkinderen. Die hebben het netjes verdeeld in twee zones: de linkerkant van het 'park' is voorbehouden aan de Vlamingen, de rechterkant is Marokkaans veld. Eén enkele Ibrahim ontsnapt aan de zéér strikte segregatie en waagt zich op het gevaarlijke Heilige Grondgebied der Menapiërs, waar hij overigens zonder probleem als volledig rechthebbend vriendje geassimileerd wordt. De jammerlijke taal die de Vlaamse jeugd, ook onder mijn dak, over *de voze makakken* in de mond neemt, doet deftige mensen blozen. In het andere kamp zullen scheldwoorden voor de Vlaamse snotneuzen wel even bloemig tieren. 'Onze' kinderen met hun diverse sociale en filosofische achtergronden thuis zijn zonder uitzondering pro Vlaams Blokkers. De politieke partijen in Antwerpen en in het geliefde Vlaanderen zullen net als in Brussel het probleem moeten assimileren. Hoé, is hùn strategische zorg. Als de immigrantenschil van de harde rechtse Vlaamse Pit gehaald wordt blijven 5% anachronistische tijdgenoten over. Daar kunnen wij toch mee leven?

Op cultureel gebied zal de aanwezigheid van tien mandatarissen binnen het Antwerpse gemeentebestuur geen gevolgen hebben. Twee van de tien zijn boekverbranders, potentiële bouwers van protserige gebouwen en straatvredeschenders. Voor deze activiteiten krijgen zij geen ruimte. Ook geen toestemming van de andere acht verkozen Blokkers. Van het blokkeren van budgetten voor cultuur komt niets in huis. Die zijn in ons land trouwens het laagst van de beschaafde wereld en nauwelijks voor afroming of stemmingmakerij interessant. En voor het vendelzwaaien en brullen van heimat- en marsliederen kunnen zij immers rekenen op het Reuze Zangfeest?

OVER KREKELS EN MIEREN

Heel wat economische, sociale en culturele initiatieven in Vlaanderen zouden van de grond komen als ze professioneel advies én startgeld ontvingen. Daarom werd *Netwerk Vlaanderen* opgericht. Sinds juni 1982 zoekt dit *solidariteitsfonds* financiële middelen bijeen en stelt die ter beschikking van groepen en organisaties die echt werk maken van nieuwe ideeën. Ideeën rond tewerkstelling, milieu, gezondheid, welzijn, cultuur en opvoeding. *Netwerk Vlaanderen* doet dit op een deskundige manier. Wars van bevoogding of administratieve willekeur. Vanuit

de gedachte dat idealisme perfect te rijmen valt met professionalisme en economische leefbaarheid. *Vernieuwende initiatieven* die aan de basis ontstaan in de sociale, culturele en welzijnssector kunnen rekenen op *Netwerk Vlaanderen*. Reeds 120 projecten deden beroep op haar diensten; *levensvatbare projecten* uit alle hoeken van Vlaanderen: van een boerderij voor minder-validen tot een recycling-bedrijfje; van alfabetiseringsprogramma's tot een organisatie voor media-ondersteuning. En sinds kort werd ook *Toestanden als project erkend*.

Bewust sparen is Krekelsparen ...

Eén van de financieringsbronnen van *Netwerk* is het 'Krekelspaarsysteem'.

Voor mensen die bewust willen sparen heeft *Netwerk Vlaanderen* in samenwerking met de ASLK de formule *Krekelsparen* opgezet. De overeenkomst houdt in dat *Netwerk* een vorm van "commissieloon" ontvangt voor alle nieuwe spaarders die door haar worden aangebracht. Dat bedraagt *meer dan één procent* van het bedrag dat de Krekelspaarder gedurende een jaar op zijn spaarrekening heeft.

Met *Krekelsparen* doet de spaarder *geen verlies*. Integendeel, de rente op het spaargeld blijft onaangetaast, de getrouwheidspremie blijft geldig en verder blijft men van alle voordelen van de 'gewone' ES-spaarrekening bij de ASLK genieten.

Wel kan de Krekelspaarder een *vrijwillige renteaftand* doen, voor de gehele rente of voor een bepaald percentage. Maar dat blijft een keuze die de spaarder zelf op het *Krekelspaarformulier* (de 'Krekelbon') aanduidt.

... ook sparen voor Toestanden.

Om haar slagkracht te verhogen doet *Netwerk* een beroep op derden om spaarders aan te zetten tot *Krekelsparen*. Daarom ontvangt *Toestanden* op haar beurt *0,6 % van de totale spaarinlage* van de Krekelspaarders die door haar worden aangebracht.

Hoe word je nu Krekelspaarder voor Toestanden?

Het kost je geld noch moeite:

- *Je hebt nog geen ES-Rekening? Open er één* bij de ASLK. Tegelijkertijd geef je de ingevulde en ondertekende 'Krekelbon' af aan het loket. Zij zorgen ervoor dat het formulier bij *Netwerk* terecht komt.

- *Je hebt al een ES-Rekening bij de ASLK? Zet deze dan om in een Krekelspaarrekening* door de 'Krekelbon' terug te sturen naar *Netwerk Vlaanderen* (*Liedtsstraat 27-29 te 1210 Brussel*) of af te geven aan een ASLK-loket. Door de aanduiding bovenaan de bon weten de ASLK en *Netwerk* dat je voor *Toestanden* wenst te sparen.

Verdere informatie bij:

Netwerk Vlaanderen, 02/241.19.97
Toestanden, 02/513.02.16

Geef deze bon af aan een ASLK-agentschap of zend hem naar *Netwerk Vlaanderen*
Liedtsstraat 27-29 te 1210 Brussel

●
Toestanden
87/80

DOE DE KREKEL!

Ja, ik Krekelspaar

Daartoe geef ik volmacht aan de verantwoordelijke van *Netwerk* om op bedoelde ES-Rekening de interestberekening jaarlijks te consulteren waarbij *Netwerk* zich verplicht tot de strikste confidentialiteit.

Facultatief: tevens wil ik interesten als gift afstaan aan *Netwerk Vlaanderen* vzw ten bedrage van

- de gehele interest
 de helft van de interest
 een kwart van de interest
 een tiende van de interest

Naam en voornaam: _____

Adres: _____

Postnummer en gemeente: _____

Datum en plaats van geboorte: _____

Nummer van de ES-Rekening waarop ik aan *Krekelsparen* wens te doen:

_____ (bij bestaande rekening)

_____ (bij nieuw te openen rekening)

Datum en handtekening: _____

Je wil aan *Krekelsparen* doen op een ES-Rekening die niet uw naam en adres draagt (ander adres, partner, vereniging, vzw ...)?

Geef dan hier de juiste benaming en het adres van de rekening:

Naam: _____

Adres: _____

Postnummer en gemeente: _____

IN TE VULLEN DOOR DE LOKETBEDIENDE VAN HET ASLK-AGENTSCHAP:

De ondergetekende verzekert dat bovenstaande inlichtingen over de volmachtgever en zijn handtekening overeenstemmen met de desbetreffende aanduidingen op zijn identiteitskaart nr:

Handtekening en stempel ASLK:

Dag meneer Mark Eyskens,
U zult me deze informele wijze van aanspreken wel niet kwalijk nemen, want op de keper beschouwd hebben we heel wat gemeen. Om te beginnen zijn we alle twee ten zeerste beroemd, u als politicus, ik als Vlaams auteur. We stellen ons beiden ten dienste van ons volk, u af en toe als minister, ik constant als ambtenaar. U kunt niet schilderen en ik evenmin. We zijn intelligent, actief, innemend, en treden beiden in de voetsporen van onze respectievelijke vaders. Die van u was een succesvol "politieker", die van mij een succesvol stadsbediende. Over wat ons van elkaar doet verschillen, zullen we maar best in stilte een traan plengen, althans ik.

Waarom ik u schrijf? U hebt het natuurlijk al geraden. Ik hoorde dat u van mening bent dat er een einde moet worden gesteld aan politieke benoemingen. Sorry, maar na een administratieve carrière van meer dan 40 jaar stel ik u de vraag: waarom?

Wat is er fout aan politieke benoemingen? Dat systeem functioneert hier, vooral dank zij de onverdroten inspanningen van uw partij, al ruim 100 jaar, en u bent

De rotte appels van rijkswachter Lucien Naegels zijn intussen langzamerhand berucht geworden. Ook gemeengoed is dat er wat schort binnen ons rijkswachterskorps. Rijkswachters worden inderdaad niet goed betaald, hebben een slecht statuut, en gaan gebukt onder het militaire systeem. De militaire tuchtregels binnen het korps zorgen er al te vaak voor dat de straatgendarm eieren voor zijn geld kiest en er het zwijgen toe doet als hij vaststelt dat sommigen van zijn meerderen het niet altijd zo nauw nemen met de regels. Als dan toch een syndicaal vrijgestelde de euvele moed heeft om *het systeem* op zich aan te klagen, heeft hij al vlug de boter opgegeten.

De wijze waarop syndicalist Naegels de aanklacht formuleerde, heeft al heel wat inkt doen vloeien: waarschijnlijk kon het subtieler, strategischer en tactischer gespeeld worden. Maar is het verantwoord dat men de boodschapper sanctioneert en de boodschap naast zich neerlegt?

De boodschap is nochtans duidelijk en niet alleen aangebracht door het SVR (Syndicale Vereniging van de Rijkswacht), maar ook al gesteld door de SFBR (Syndicale Federatie van de Belgische Rijkswacht) en zelfs het NSRP (Nationale Syndicaat van het Rijkswacht personeel) bracht het ooit op zijn kongres: het militair karakter van de Rijkswacht is drin-

Dueloog

Fernand Auwera

Grapje ?

KLIK, KLIK, FERNAND
AUWERA BLIJKT
AMBTENAAR TE ZIJN !

misschien niet trots op het bereikte resultaat? De wielrenners laten het nu misschien een beetje afweten, maar verder mogen wij toch gezien worden in de wereld? Behoort bijvoorbeeld onze administratie niet tot de meest logge en ingewikkelde van de geciviliseerde wereld, een organisatie die zichzelf tot doel

heeft, de droom van elke bureaucratie. Ach, ik moet het u bekennen, ik ben in die administratie maar klein grut. Volkomen onbelangrijk. Maar ik heb in elk geval 40 jaar lang, partijloos, bij de enen gewantrouwd om wat ik schreef, bij de anderen omwille van mijn "kattelijk" verleden, in het verpolitiekte systeem gefunctioneerd. Ik ken bekwame mensen die ziek werden van vernedering en ontgoocheling en nitwits die uit machtswellust burgertjes pesten, ik heb nutteloos en overbodig werk moeten doen, weet van diensten die enkel werden opgericht om politiek benoemden een plaats te kunnen geven, van dubbel functies om dezelfde reden. Het was duidelijk allemaal zo gepland, het beantwoordde precies aan de wensen en verwachtingen van u en uw collega's, en aan energie en vindingrijkheid bij de realisatie ontbrak het vast niet.

En nu wenst u plotsklaps dat zorgvuldig opgebouwde systeem, deze hoeksteen van onze maatschappij, af te schaffen. Dat meent u toch niet? Was het een grapje van u? Dan is in elk geval ons gevoel voor humor wel zeer verschillend, hebben we toch minder gemeen dan ik dacht.

Ferre

TRIBUNE

Magda De Meyer
(Volksvertegenwoordiger)

Syndicalisme in de Rijkswacht : is dit voor '92 ?

gend aan herziening toe. De SFBR haalde trouwens op haar kongres van '87 volgende feiten aan om dit standpunt te staven.

Zo blijkt uit het onderzoek over het Heizeldrama dat het falen van de Rijkswacht (gevolg: 38 doden) voor een groot deel kan toegeschreven worden aan het militair karakter wat nog maar eens bewijst dat militarisme zeker niet gelijk staat aan efficiëntie. Bij de bestrijding van de CCC en de Bende van Nijvel zou het trouwens vooral de gerechtelijke politie zijn die enige resultaten heeft geboekt, een korps dat niet militair gestructureerd is.

Nog een frappant voorbeeld zijn de mijnstakingen van april/mei '86: het rapport van de Liga van de Rechten van de Mens

toonde aan dat vooral het personeel uit de mobiele groepen (sterk militair gestructureerd) ergerlijke praktijken ten toon spreidde.

Zelfs volgens de militaire staf vervult de Rijkswacht slechts voor 19% militaire opdrachten. Hoe verantwoord je dan het militaire systeem dat trouwens ook in het buitenland weinig terug te vinden is? Misschien met volgend citaat uit het reglement op de militaire tucht: (1956, art. 1): "het slagen van de operaties hangt niet enkel af van de waarde van het materieel en van het onderricht der troepen, maar ook en voornamelijk van morele factoren waaronder men in de eerste plaats de militaire tucht moet rangschikken.

De militaire tucht vergt een onverwijld getrouwe en stilzwijgende gehoorzaamheid aan de bevelen van de chef." (sic) Dat heel de zaak Naegels nu bij de rechtbank zit, is een kwalijke zaak. Syndicale problemen horen niet beslecht te worden door rechtbanken. Deze stelling is zo oud als het syndicalisme zelf. De overheid dient in dit alles haar verantwoordelijkheid te nemen en in overleg met de vakbond het kwaad met de wortel uit te roeien, dit wil zeggen het militaire systeem voor eens en voor altijd doorbreken. De boodschapper bestraffen heeft nu geen zin, de boodschap au sérieux nemen is aan de orde.

CONTRAPUNT

De Groenen

Jaak Perquy (Gent): "Wanneer een partij weinig geld heeft, geen gerenommeerde figuren op haar lijsten kan plaatsen, een apparaat van vakbonden, mutualiteiten of socio-culturele organisaties als steunpunten ontbeert, weinig toegang tot de media krijgt, hoe kan ze dan toch evolueren tot breekijzer in de politiek? Die vraag stelt zich met betrekking tot de opkomst van het groene fenomeen..." (Patrick Florizoone in *De groene internationale*, Toestanden nr. 5).

Toen ik aan mijn moeder zei dat de gehele godsdienst de klere kon krijgen, antwoordde ze dat ik dan een communist en stout was. 'Goed', zei ik: 'maar ik ga niet meer naar de mis.' Dat kwam beter uit dan ik had gedacht. Alle broers en zusters die het stervend en moordend gezinsleven meer dan beu waren, zagen in mij het langverwachte - en waarschijnlijk enig-mogelijke, want niet-extremistische - alternatief. Ze stemden allemaal op mij.

Zo doe je dat. Zo breng je het tot breekijzer. De vraag daarbij is: wie of wat wordt er gebroken, de meerderheid of de kritiek en de weerstand?

Anders gesteld: welk alternatief is het, als het de consequenties van de geuite kritiek niet trekt, of niet doortrekt? En, verontrustend: is er een andere mogelijkheid om van de grond te komen en tot ijzer (nog niet eens breekijzer) gesmeed te worden?"

Dat individuen voorgaan in een ander leefgedrag en zo anderen aangeven dat sommige wensen in de praktijk kunnen, is zeer juist. Elke "oudste" in het gezin heeft wel zulke ervaringen. Mijn vraag daarbij is echter of zulke "alternatieven" echt verder kunnen gaan dan de vrijheidsgraad die de machthebbers toestaan. Om "breekijzer" te worden zullen toch wel maatschappelijke processen en structurele veranderingen nodig zijn. Zoals je ook aanhaalt kan vandaag niet zonder meer gezegd worden dat de groenen dat

NIEUW VOOR DE
BOEKENBEURS '88:

breekijzer al zijn. De strategische discussie is ook voor hen nog niet af. (zie maar naar het debat binnen de Grünen). Maar het is wel zo dat strategische debatten bij de groenen tenminste een reëel object hebben: zij betekenen al iets in de politiek.

Mannendag

Kris Vanhoek (Leuven): "Toestanden nr.6 telt bijdragen van 26 personen. 24 mannen, Mim die over vrouwen op TV schrijft en Anne Grauwels. De laatste was er door de mannenredactie op uit gestuurd om de blijkbaar voor een man te kiese opdracht te vervullen de mannendag te verslaan. Natuurlijk behoeft een opstekende mannenbeweging een kritische kijk vanuit het feminisme. Maar als dat het enige is dat vrouwen in Toestanden mogen doen, dan heeft dat meer weg van een propere gemakkelijheidsoplossing voor de heren redacteuren die zo hun eigen positie als man niet hoeven te bevragen.

Over de kritiek zelf. Grotendeels weerspiegelt ze discussies die ook binnen de mannenbeweging leven. De mannendag was niet bedoeld om nu eens de eisen van zich onderdrukt voelende mannen politiek te gaan vertalen. Er is nergens sprake van secretariaten, drukkingsgroepen, overkoepelingen of structuren. Deze mannendag was er voor iedereen die kennis wilde maken met wat er leeft bij individuele mannen die van hun maatschappelijke rol als machthebber af willen. Dat mannen op de dag slechts nipt in de meerderheid waren toont twee dingen aan: de mannenbeweging staat inderdaad nog zo goed als nergens en vrouwen houdt het ten zeerste bezig dat mannen zich emotioneel zouden kunnen emanciperen."

Toestanden is inderdaad nog steeds een mannenblad en met het volle bewustzijn van de nadelige gevolgen daarvan voor aanpak en inhoud. Nu is het niet zo dat de redactie zomaar reporters "uitstuurt" om dit of dat te verslaan. Je weet ook wel dat ons bedrijf noch het personeel noch de werkstijl van andere kranten heeft. Een feministisch verslag van de mannendag leek de redactie gewoon een goeie aanpak. (Wie weet vonden sommige redacteurs dat ook een makkelijke aanpak.) Overigens hoor ik hier in huis wel verschillende initiatieven waaien om dat mannenoverwicht binnen Toestanden aan te pakken. Op een medewerkersvergadering begin oktober was daarover al heel wat te doen. En binnenkort bespreekt een vrouwenvergadering welke maatregelen moeten worden genomen.

Dat naar aanleiding van de mannendag een uiterst interessant gesprek kan ontstaan over de man-vrouw verhouding ook in een post-patriarchale/post-feministische combinatie, ben ik met je eens. En dat gesprek is niet makkelijk, zeker niet voor mannen, ook niet voor feministische vrouwen. Ik hoorde van geen enkele weerstand in de redactie tegen zulke gedachtenwisseling in Toestanden.

En ter afronding, waarom ook niet, uit Lieverlede ene Jean-Emard:

Bistel

Openbaarheid van bestuur bestaat slechts bij de gratie van een foute programmatie van de rijksapparaatuur

Ciao,
Lafargue.

Gelezen en uit de context gehaald:
"Tegenover die nieuwe druk van rechts moeten wij uit onze schelp komen."
(André Vanden Broucke - 1987)

Hoek van Koeck

Kaf en koren

Tel je de leden van de Vereniging van Kempische Schrijvers en nog zo'n paar caféploegjes bij elkaar, dan kom je, als ik het goed heb, tot ongeveer tweeduizend Vlamingen die zich schrijver noemen. In een helaas niet alleen letterlijk klein taalgebied, vindt ieder van hen wel ergens een vriend die zijn produkt in één of ander blad voor meesterwerk verslijt. Met als resultaat een babelse normen-verwarring bij de goed menende lezer. Geen wonder dat die wegvucht in een literatuur met bredere adem.

Nu is het niet makkelijk om in zo'n subjectieve materie het kaf van het koren te scheiden. Elke poging tot ordenen, hoe onvolmaakt ook, is daarom welkom. Laat dit dan mijn poging zijn, geïnspireerd door een smeekbede die het "writers in prison committee" tot haar leden richtte. Of de leden nog maar eens voor de tekstverwerker wilden plaatsnemen om te protesteren tegen de opsluiting van een schrijver. Deze keer ging het om Nguyen Chi Thien, een Vietnamese dichter. Vietnam is momenteel de koploper wat opgesloten schrijvers betreft, en meneer Do Muoi, eerste-minister van het parlement

in Hanoi, wordt dagelijks bedolven onder de verzoeken tot vrijlating van één van die schrijvers. Hij ligt er blijkbaar niet van wakker. En toch.

Nguyen Chi Thien, winnaar van de recentste Rotterdamse Poëzieprijs, is 53 jaar en daarvan heeft hij er 24 doorgebracht in gevangenschappen, werk- en heropvoedingskampen. In 1958 stichtte hij met twee vrienden het literaire blad Vi Dan (Voor het Volk). De drie jonge mannen werden gearresteerd en naar een werkkamp gebracht. Als je weet dat na twee jaar Nguyen Chi Thien de enige overlevende was, zegt dat alles over de omstandigheden waarin de gevangenen verkeerden. Pas in 1979 waren autoriteiten van oordeel dat hij voldoende heropgevoed was om hem op de onschuldige burgers los te laten. Ze hadden buiten de dichter gerekend. Hij begon opnieuw te schrijven en voorzag in zijn onderhoud door zijn kamer aan prostituees te verhuren.

Bij schrijvers als Nguyen Chi Thien grenst de communicatiedrang aan doods-

verachting. Want toen hij in april 1979 naar de zwaar bewaakte Britse ambassade wandelde, wist hij vooraf wat de gevolgen zouden zijn. Hij smeed zijn manuscript in de hall van de ambassade en schreeuwde dat ze er in het westen een uitgever voor moesten zoeken. Hij werd prompt gearresteerd. Hij zit nog altijd vast, hoewel zijn zaak nooit door een rechtbank werd behandeld. Dat internationale reacties kunnen helpen, mag blijken uit het feit dat na een protest van Leopold Senghor, dichter en ex-president van Senegal, Nguyen Chi Thien werd overgebracht naar een gevangenis met een iets soepeler regime.

En dan denk ik : hoeveel van dergelijke schrijvers, echte schrijvers bedoel ik, zou Vlaanderen nog tellen indien hier morgen een Vlaams Blok aan de macht zou komen ? Het zouden er geen tweeduizend meer zijn, daarover zijn we het eens. Twintig misschien ? Of neen, er zijn er ook die na twee nachten cel hun bronnen al prijsgeven. Tien misschien ? Vijf ? Vijf auteurs die koppig "verontrustende" boeken zouden blijven schrijven, dat wil zeggen, boeken die aanzetten tot nadenken en in vraag stellen ?

Selecteer vandaag die hypothetische vijf auteurs uit de tweeduizend en ge hebt een eerbiedwaardige poging gedaan het kaf van het koren te scheiden.

Toestanden

Zespenningstraat 49 (b13)

1000 Brussel

tel 02/513 02 16

elke vrijdag uitgegeven

door Uitgeverij Zijdellings C.V.

directeur : Eric Corijn

hoofdredacteur : Jan Van Kerkhoven

eindredactie : Karin Pairon en Eric Goubin

redactie : Koen Dille, Francine Mestrum,

André Mommen, Wim Van Rooy,

Jef Vermaere, Frank Winter.

tekenaars : GAL, Morbus, Quirit

vormgeving : Scritto

bijgestaan door een redactieraad

en een schare medewerkers

Zakelijke leiding : Koen De Visscher

jaarabonnement : 2400F - 170fl

of een permanente opdracht

van 200F - 14fl / maand

rek. nr 001-1762098-72

van Zijdellings CV

Brussel

verantwoordelijke uitgever :

Paul Eyben,

Brouwerstraat 16

3590 Hamont-Achel

Lezer ? Abonnee !

Toestanden is een blad voor lezende lezers. Alles goed en wel, maar dan moet je het blad natuurlijk wel op de kop kunnen tikken. Velen telefoneren ons de boodschap door dat het niet steeds zo makkelijk is een Toestanden-exemplaar te pakken te krijgen. Verantwoordelijk daarvoor is het distributie-monopolie dat eigenhandig instaat voor de verspreiding in boekhandel en kiosk. Je kan ons helpen door te melden waar Toestanden onrechtmatig ontbreekt. Je kan ons ook nieuwe verkooppunten aanbevelen. We doen ons best dit weekblad op die plekken te krijgen waar het vermoedelijk ook gekocht wordt.

Maar dan nog blijf je het risico lopen net geen exemplaar te vinden. Dat kan je vermijden door voor je eigen brievenbus te kiezen. Met een doorlopende opdracht van 200 F of 14 fl per maand op de rekening van Zijdellings CV-Brussel. Dan krijg je elke week Toestanden in de bus. Je

kan uiteraard ook meteen 1.988F of 170 fl. betalen.

Wil je persoonlijk met ons kennis maken, dan doe je er goed aan onze stand op te zoeken op de Antwerpse Boekenbeurs. Ook daar kan je het nodige doen om een abonnement te nemen.

Voor meer informatie mag je ons steeds contacteren op telefoonnummer 02/ 513.02.16.

EEN GRATIS ABONNEMENT
OP TOESTANDEN ? DAT KAN!

Toestanden 7

progressief en pluralistisch weekblad

Openbaarheid van Bistel ?

De kraak van het computersysteem ons aller eerste minister blijkt maar een pseudo-event te zijn. Eric Goubin en Claudine Huyghe evalueren een en ander. Pag. 3-4.

Perestrojka en het VEV

Het lijkt tot de bon ton te behoren om handel te drijven met de Sovjetunie sinds Gorbatsjov blijvend aan zijn Perestrojka werkt. Paul Verbraeken heeft terzake over de rol van België en de buurlanden. Pag. 6.

Materievormen

Frans Boenders leeft zich in in de "materievormen van Renaat Ivens. Niet-heden-daagse, niet-westerse kunst van een heden-daags, westers kunstenaars. Pag. 9.

Een nieuw mediabeleid ?

Er mag dan wel een nieuwe Executieve zijn. Het is zeer de vraag of ze de gevolgen van de blauwe pletwals die de afgelopen jaren het medialandschap teisterde kan ombuigen. Patrick Herroelen ontuchttert ons op pag. 14.

niet-commerciële film

Nu het jaarlijkse Filmgebeuren is afgelopen staat Toestanden bij monde van Harry Houben even stil bij een veeleer maandelijkse filmgebeuren in diverse steden en gemeenten. Een dossier over niet-commerciële filmvertoning. Pag. 15-18.

Vermeersch

Prof. Vermeersch schreef een milieu-filosofisch essay. Patrick Florizoone las

het en zette er met Etienne Vermeersch himself een boom over op. Pag. 19-20.

Vrouwen en Onderwijs

Kitty Roggeman analyseert vlijmscherp het gebeuren op de studiedag "Mensenrechten en Onderwijs voor Vrouwen". Pag. 25.

Cultuurblok versus Vlaams Blok

Walter Tillemans, Julien Weverbergh, Paul Rigaumont en Frans Boenders zetten vanuit hun culturele invalshoek ons debat over het Vlaams Blok verder. Pag. 26-27.

BoekenToestanden

En als je nog méér Toestanden wil dan vind je die deze week in onze Boekenbijlage. 24 bladzijden extra Toestanden.

Het Laatste Woord

